

SREDNJOVJEKOVNO PLEMSTVO MEĐIMURJA

Plemstvo Međimurja u srednjem vijeku još je uvijek nedovoljno istraženo i saznanje o njemu u velikoj mjeri počiva na istraživanjima Rudolfa Horvata i uglavnom ostaje u sjeni kasnijih heroja nacionalne historiografije – Zrinskih. Ovim ćemo radom dokazati da je Međimurje i prije Zrinskih bilo dom najuglednijim velikovima, koji su imali velik utjecaj na politički život Kraljevstva i ostavili dubok trag u samom Međimurju.

UVOD

Međimurje je prostor omeđen rijekama Murom i Dravom koji se danas nalazi unutar granica Republike Hrvatske i ujedno predstavlja najsjeverniju točku države, kao i granično područje sa Slovenijom i Mađarskom. Plemstvo u povijesnom razdoblju koje proučavamo, a to su razvijeni i kasni srednji vijek, odnosno razdoblje od druge polovice 12.¹ do pred kraj 15. stoljeća, pripadalo je tom prostoru u sastavu Zale, jedne od ugarskih županija velikog kraljevstva pod krunom sv. Stjepana. Iznimka je kraj 13. i početak 14. stoljeća kad u jeku građanskog rata potpada pod kontrolu susjedne Štajerske. Taj je prostor u postojećim studijama koje su se njime bavile, smatramo pogrešno, promatran uglavnom kao zasebna cjelina, koja se nije dovodila u kontekst uloge graničnog područja, niti su se posebno promatrale veze plemstva s krunom i njegova uloga u političkom životu Kraljevstva. Život je plemstva u ugarskom dijelu međurječja Mure i Drave, pa i šireg područja koje uključuje današnje slovensko Prekmurje, moguće promatrati tek od druge polovice 12. st., kada imamo prve izvore o obiteljima koje su nastanile te krajeve. Iako je redom riječ o nekima od najutjecajnijih ljudi Kraljevstva, oni ipak do sada nisu bili toliko

¹ Haholdi u Zalu dolaze u drugoj polovici 12., ali na samo područje Međimurja u prvoj polovici 13. stoljeća.

zanimljivi povjesničarima, i malo tko se bavio isključivo njima. Od 1094. Međimurje je i u sastavu Zagrebačke biskupije, a neki su od njezinih biskupa baš bili rodом iz moćnih međimurskih obitelji. Ne čude stoga razmirice između Zagrebačke i Vesprimске (*Veszprém*) biskupije, u kojima je opet svoju ulogu odigralo plemstvo. U određenom razdoblju Međimurjem upravljaju i štajerski kapetani, da bi ga nakon toga opet vratili ugarskom kralju. To je razdoblje do sada gotovo neistraženo.

MEĐIMURJE U SREDNJEM VIJEKU

Arheološka nalazišta nam svjedoče da prostor Međimurja baštini i antičku tradiciju te je zasigurno bio naseljen i kroz razdoblje ranog srednjeg vijeka. Trenutno nije moguće utvrditi kojim je političkim cjelinama u tom razdoblju pripadao i kako nema baš nikakvih izvora o bilo kakvoj političkoj moći vezanoj uz taj prostor, najsigurnije je pretpostaviti da je riječ o graničnom području, previše udaljenom od svih centara da bi moglo spasti pod nečiji dugotrajniji utjecaj. U takvoj je situaciji određeni kraj vrlo često metom različitih pustošenja, s time da je Međimurje ipak u određenoj mjeri zaštićeno prirodnim granicama, prije svega rijekama, a donekle i brežuljcima. O tome razdoblju prije jakih plemićkih utjecaja svjedoče nam tek arheološka istraživanja i pronađeni znakovi pripadnosti stanovništva bjelobrdskom kulturnom krugu.² Aktualna su bila, a i još su promišljanja o eventualnom pripadanju Tomislavovoj Hrvatskoj, ali čak i najveći optimisti, kojih je usput rečeno u struci sve manje, tu granicu postavljaju na Dravu.³ Također, vjerojatno je da Međimurje, kao močvarno i šumovito područje još nije bilo zanimljivo Ugrima koji su prije svega tražili pasišta za svoje konje.⁴ Je li Međimurje prije toga pripadalo Karantaciji, pa podravskoj ili ptujskoj marki, pitanje je za raspravu.⁵

Vladimir Kalšan smatra da se jedan posjed u Međimurju spominje i u ispravi iz 1024.,⁶ a spomen posjeda uz rijeke Muru i Dravu nalazimo i u ispravi iz 1137. godine.⁷ Iako su dokumenti prije 13. stoljeća, kao što vidimo, izuzetno rijetki, oni nam ipak svjedoče o kraljevoj nadležnosti nad određenim posjedima tih krajeva i

² Željko TOMIČIĆ, „Ranosrednjovjekovno groblje u Sv. Jurju u Trnju u Međimurju – prinos datiranju nalazišta“, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, vol.15/16, no.1, Zagreb, 1999., str. 41-60.

³ Ivan SRŠA, „Međimursko srednjovjekovlje“, *Kaj*, 2/3, Zagreb, 1994., str. 64.

⁴ *Isto*.

⁵ *Isto*, str. 65.

⁶ Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006., str. 22-23, isprava se nalazi u zborniku: Imre Nagy – Dezső Véghely – Gyula Nagy, *Zala vármegye története. Oklevéltár. Első kötet 1024-1363.*, Budimpešta, 1886., str. 1-3, dok.1.

⁷ Tadija SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 2, Zagreb, 1904., str. 46, dok. 45 [dalje: CD].

postojanju određenog društvenog uređenja. Procesi kreiranja društva u srednjem su vijeku spori i potrebno je vrijeme da se određeni ustroj proširi na sve krajeve koji nominalno spadaju u određenu državu. Kako je ovdje prije svega riječ o graničnom i nesigurnom području, teško je i očekivati tragove o posloženom feudalnom ustroju, čak i u vrijeme kad su nominalno pripadali teritoriju određene države, u ovom slučaju Ugarskom Kraljevstvu. Kao što je Horvat, tako su i svi kasniji povjesničari voljeli donositi zaključke i o nadležnosti slavonskog hercega nad Međimurjem. Tom su prilikom kao neupitni argument uzimali jednu ispravu iz koje bi se eventualno nešto slično moglo zaključiti.⁸ Drugi argument na temelju kojeg bi se srednjovjekovno Međimurje tretiralo kao dio Slavonije jest jurisdikcija Zagrebačke biskupije nad tim područjem. Uvidjet ćemo, međutim, da je granični prostor Zale, pa samim time i Međimurja, u određenim razdobljima uživao specifičnosti jedinstvene u Kraljevstvu, tako da bilo kakvo usiljeno donošenje zaključaka koji pogoduju ili ne pogoduju današnjim političkim okvirima, jednostavno nema smisla.

STAROSJEDILAČKO NIŽE PLEMSTVO MEĐIMURJA

Osvrnut ćemo se za početak na plemiće (*nobiles*), odnosno gradokmete (*iobagiones castri*), koji se javljaju u ispravama tijekom 13. st. i od kojih su neki ostavili trajni trag, pa tako određena naselja nose i danas njihova imena. Jedna takva isprava je iz godine 1226. i spominje međimurskog plemića Muterina (*Muterinus*), u određenoj literaturi nazivan Mutimirom, koji je oslijepio Pavla, Egidijeva brata. Iz isprave je vidljivo da je Muterin morao oštećenoj obitelji isplatiti 200 maraka, ali kako novaca nije imao, založio je biskupu zagrebačkom Stjepanu od roda Babonića svoje posjede Otok i Bisticu.⁹ Zatim nailazimo godine 1239. na spor između Mihaela iz roda Haholda i u ispravi navedenih, po svemu sudeći posadnika tvrđava Edjutka (*Egiuthkv*),¹⁰ Velčuka¹¹ i Otoka, dakle o devetorici sudrugova (gradokmeta?) koji su morali izaći bos i pokorni pred Mihaela.¹² Kako je iz prijevoda i vidljivo, u ispravi navedena imena navodnih plemića (Edjutko i Velčuk), kako ih je interpretirala starija historiografija,

⁸ Rudolf HORVAT, *Poviest Međimurja*, Čakovec, 1993., str. 9-10; Srša, *Međimursko srednjovjekovlje*, str. 69.

⁹ Isprava se nalazi u: Ivan TKALČIĆ, *Monumenta historica episcopatus Zagrabienensis*, sv. 1, Zagreb, 1874., str. 56. O ispravi su pisali: HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 9; Hrvoje PETRIĆ, *750 godina Grada Preloga*, ur. Dragutin FELETAR, Samobor, 2014.; Josip ČUK, „Pripadnost nekih ugarskih županija hrvatskome kraljevstvu u XII. i XIII. vijeku“, *Vjesnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, god. XVI, Zagreb, 1914., str. 159.

¹⁰ *Egy ütkő* na mađ. znači sukob, konflikt, sudar.

¹¹ *Vel tyúk* na mađ. znači s kokošima – vjerojatno je riječ o toponimu koji je bio osnovom za ime mjesta Čukovec.

¹² Gusztáv WENZEL, *Árpádokori új okmánytár*, sv. VII, Budimpešta, 1860., str. 70, dok. 47.

zapravo su mogla biti imena mjesta, ili točnije rečeno, graničnih utvrda.¹³ Još jedna isprava koja nam donosi imena starih posjednika na tlu Međimurja je isprava iz godine 1264. u kojoj se i prvi put spominje ime današnjeg grada Preloga.¹⁴ Spori se tu Lancelot, sin Buzada sa stanovitim Mogotkom i njegovom braćom, Šimunom, Jakovom i Egidijem. Vrlo je vjerojatno da je riječ o potomcima oštećene braće koji se spominju u ispravi iz godine 1226., pošto se gotovo na istom prostoru javlja dva puta ime Egidije. Spominju se tamo i susjedi s kojima graniči posjed oko kojeg se spor vodi, pa tako znamo da je jedan od njih Lovrin, a jedan Leksin. U sve tri isprave je riječ o gotovo istom prostoru, imena se ponavljaju, a i barem jedno ime možemo prepoznati u kasnijem imenu toponima, pa samim time možemo sumnjati da je zapravo u sve tri isprave riječ o članovima istoga starosjedilačkog plemstva.

Rudolf Horvat u raznim ispravama pronalazi razna imena plemića s kojima pokušava onda povezati imena mjesta u Međimurju, međutim, ne bismo bili sigurni u te navode jer u ispravama koje spominje često nije riječ o posjedima u Međimurju, pa čak ni posjedima u Zali.¹⁵

Vidimo dakle da je već analizom obrađenih isprava i literature moguće steći djelomičan uvid u starosjedilačko plemstvo na području Međimurja, a vjerujemo da bismo dodatnim istraživanjima arhivske građe vrlo lako nekima ušli i dublje u trag. Tu je i obitelj Jure na području Prekmurja s kojom se lendavska grana Haholda sporila. Darja Kerec pronašla je trag toj obitelji sve do kraja 14. stoljeća.¹⁶

Iz isprava nije moguće zaključiti o kojoj se vrsti plemstva radi, pa čak ni je li riječ o slobodnjacima ili plemićima, ali kako se oni evidentno žale na ponašanje novopridošlih rodova, lako je zaključiti da su prije uživali određena prava i imali na tom prostoru određene ovlasti. Ako bismo iskoristili neke analizirane primjere iz drugih krajeva Kraljevstva,¹⁷ lako bi bilo zaključiti da je ovdje riječ o gradokmetima (*iobagiones castri*). Vrlo sličan primjer podvrgavanja vlasti također imamo u Vinodolu, gdje vinodolski gradokmeti ulaze u službu knezova Krčkih (kasnijih Frankapana).¹⁸ U svim navedenim slučajevima na području Međimurja vrlo je jasan obrazac po kojem

¹³ Na važnost i sadržaj te isprave, kao i na brojne druge zanimljivosti u radu upozorio me mentor Ivan Jurković.

¹⁴ FELETAR (ur.), 750 godina Grada Preloga, str. 124; isprava se nalazi i u CD V, str. 315-317, dok. 805.

¹⁵ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 27.

¹⁶ DARJA KEREC, *Szecsiji, Gornja Lendava in Sobota od 13. stoletja do bitke pri Mohaču*, Ljubljana, 2005., str. 119.

¹⁷ O historiografskom problemu položaja slobodnjaka i gradokmeta vidi: Gábor Szeberényi, "Plemići, predijalci i *iobagiones castri* Rovišća u 13. i 14. stoljeću", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, vol. 30, Zagreb, 2012., str. 31-55. i u ovom članku navedenu literaturu.

¹⁸ MAURIZIO LEVAK, "Podrijetlo i uloga *kmetâ* u vinodolskom društvu XIII. stoljeća", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 19, Zagreb, 2001., str. 35-81.

slobodnjaci ili gradokmeti vrlo brzo ulaze u razmirice s bitno jačim i utjecajnijim novonaseljenim susjedima, tijekom kojih redovito izvlače deblji kraj. Iz tog razloga, po sređivanju situacije na granici i dodatnom jačanju plemstva s kojim se spore, oni polako i nestaju iz dostupnih nam isprava. U određenim su se krajevima, kao primjerice Turopolju, gradokmeti s vremenom uspjeli uzdići do razine plemenitih općina, međutim, ovdje tome nije slučaj. Ovdje su po svemu sudeći gradokmeti ušli u tipični vazalni odnos. Godine 1255. tako vidimo Tristana od roda Haholda kako nagrađuje Egidija (često spominjano ime, mora da je jedan od bivših kraljevih graničara, vrlo vjerojatno onaj isti koji će se devet godina kasnije sporiti s Lancelotom, također od roda Haholda) zbog njegove vjerne službe i vojnih zasluga prilikom upada Mongola, kada je spasio život njemu i njegovu sinu. On mu tako daruje jedno selište svojeg imanja Rojc u Međimurju i uvodi ga u trajni posjed.¹⁹ Vjerujemo da je slična sudbina zadesila i ostale kraljeve graničare. I u nastavku rada doticat ćemo se sporova između gradokmeta i roda Haholda.

Konačno, priču o gradokmetskom/graničarskom karakteru Međimurja u razdoblju prije 13. stoljeća odaje naslutiti i prvi popis župa Zagrebačke biskupije.²⁰ Tamo vidimo župu sv. Mihovila koja je prva poznata i nalazi se u Mihovljanu, imamo sv. Jurja u istoimenoj župi te čitav potez svetih Martina uz Muru i još jednog u Macincu. Sva su tri zaštitnika zapravo „Božji vitezovi“, dakle, ratnici, branitelji i čuvari. Nije stoga čudno da se sv. Martin, sv. Mihovil i sv. Juraj javljaju kao patroni župa/mjesta na granici, odnosno kao zaštitnici stare kraljevske vojne/gradokmetске organizacije.

DOLAZAK NJEMAČKIH VITEZOVA I PITANJE GRANICE

Povijest roda Haholda u Zalskoj županiji možemo proučavati tek od druge polovice 12. st., ili preciznije od vremena Stjepana III. (1162. i 1163.-1172.).²¹ Vrijeme je to konstantnih sukoba oko prijestolja između spomenutog Stjepana i njegova strica Stjepana IV. (1163.-1163.) te istovremenog pokušaja jačanja utjecaja bizantske dinastije Komnena na ugarskom dvoru. Baš u to vrijeme po Simonu de Kezi u Ugarsko Kraljevstvo stiže velik broj vitezova, najviše njih iz Njemačke.²² Za nas su te vijesti o

¹⁹ Georgius FEJÉR, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, Sv. 4, Vol. 2., Budimpešta 1829., str. 357.; o ispravi piše i: Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 21.

²⁰ Josip BUTORAC, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1351. godine*, Zagreb, 1984.

²¹ O vladavini Stjepana III. i građanskom ratu u Ugarskoj postoji brojna literatura, vidi npr.: Pál Engel, *The Realm of St Stephen*, London – New York, 2001., str. 52.

²² To je od hrvatskih povjesničara prva zapazila Marija Karbić u „Miles corradatus intrat. Vijesti o dolasku njemačkih vitezova na područje ugarsko-hrvatskog kraljevstva u djelu Simona de Keza“, *VDG Jahrbuch 2005*, Osijek 2005. Poznato je međutim da još jedna kronika, *Chronicon Hungariae pictum*, govori o istim događajima. Više o tome ima u slovenskoj historiografiji, npr. Kerec, *Szecsiji*.

dolasku od iznimne važnosti jer čak će tri roda ili, točnije rečeno, grane tih rodova igrati iznimno važnu ulogu u povijesti međimurskog kraja. Prvi je već spomenuti rod Haholda, kojemu pripadaju Haholdi iz Donje Lendave, Buzadi,²³ Arnoldi, Panići i Csanyi, svi redom vrlo važni za povijest Međimurja u 13. stoljeću.²⁴ Drugi je rod Hedera iz kojega potječu Gisingovci, snažna plemićka obitelj koja je u zadnjoj četvrtini 13. st. silom stjecala ogromne posjede, među njima, čini se barem na određeno vrijeme, i Međimurje, a usputno je pomogla i srozavanju svih članova međimurskih grana roda Hahold, osim lendavske grane.²⁵ Naposljetku, tu je i rod Hermana od kojega potječu gospodari Međimurja iz 14. st., Lackfyji, ili pohrvaćeno, Lackovići.²⁶ Historiografiji nije poznat točan razlog dolaska u Ugarsku svakog od navedenih rodova. Za neke se zna kada i s kim su stigli, dok za neke tek možemo nagađati. Slični su se procesi događali i u zemljama današnje Slovenije. Smatramo također da pomoć u borbi za ugarsko prijestolje nije bila jedinom zadaćom koja je ovo plemstvo po njihovu dolasku zapala. Druga polovica 12. st. je i vrijeme kada se počinje utvrđivati granica između Štajerske i Ugarskog Kraljevstva. U slovenskoj historiografiji postoje brojni radovi na tu temu.²⁷ U 11. i prvoj polovici 12. st. brojne su vijesti o ugarskim upadima na teritorij Salzburške nadbiskupije, kao i vijesti o sklopljenim mirovima koji se brzo krše.²⁸ To je razdoblje salzburskog nadbiskupa Konrada I. (1106.-1147.), koji konačno odlučuje poduzeti nešto po pitanju konstantnih upada Ugra na njegov teritorij,²⁹ pa u tu svrhu postavlja u Ptuju svoje ministerijale koje je povijest kasnije upamtila kao gospodu Ptujске. Situacija se nakon toga ubrzo promijenila i već 1160. imamo vijesti o tome kako Fridrik Ptujski plijeni na drugoj strani.³⁰ Ne može dakle biti slučajno da upravo u to vrijeme dolaze rodovi zavidnog vojnog kapaciteta koje ugarski kralj smješta upravo uz granicu sa Štajerskom. To zamjećuje i Ivan Zelko davne 1936. godine.³¹ Rod Haholda se smjestio uglavnom u Zali,³² dok je rod Hedera bio u Željeznoj županiji, sa sjedištem u Güssingu u današnjoj Austriji. Moguće je, pa i vjerojatno da su

²³ U literaturi se potomci Buzada obično nazivaju Buzad-Haholdi.

²⁴ KARBIĆ M., *Vijesti o dolasku*, str. 71.

²⁵ Isto, str. 69.

²⁶ Isto, str. 71.

²⁷ Time se bavi gotovo svaka opširnija povijest slovenskih zemalja, a postoje baš i zasebne studije, poput: Peter ŠTIH, „Salzburg, Ptuj in nastanek štajersko-madžarske meje v današnji Sloveniji“, *Zgodovinski časopis*, let. 50, Ljubljana, 1996., str. 535-544. Opširna literatura je i navedena u tom radu.

²⁸ Isto, str. 536.

²⁹ Vidi npr: Tone RAVNIKAR, *V primežu medplemiških prerivanj*, Ljubljana, 2010., str. 96.

³⁰ ŠTIH, *Salzburg, Ptuj*, str. 536.

³¹ Ivan ZELKO, „Doneski k prekmurski zgodovini (Viteški redovi)“, *Časopis za zgodovino in narodopisje* Maribor, 1936., str. 68-77.

³² Hahold je ime jedinog poznatog rodonačelnika, pa samim time i roda, ali isto tako se ponekad u literaturi koristi isključivo kao naziv za lendavsku granu.

sudjelovali i u drugim sukobima, ali zasigurno im je osnovna zadaća bila stabilizirati granice. I tako su kroz nekoliko desetljeća, dakle krajem 12., odnosno početkom 13. st., postavljeni temelji za razvoj društvenog života širom graničnog područja, pa tako i na području Međimurja. Ne treba čuditi što se upravo tijekom tog razdoblja zapadno-granično područje županije Zala sve češće spominje i u izvorima. U vrijeme prekograničnih pljački i upada tako nešto nije bilo moguće, čemu nam vjerno svjedoči i nedostatak pisanih izvora. Stoga plemstvo u Međimurju zapravo možemo pratiti tek od godine 1192., kada Hahold II., sin Haholda I., kupuje zemljište Lendavu.³³ Iako sama Lendava nije dijelom Međimurja, već smo spomenuli da su lendavski Haholdi imali posjede s obje strane rijeke Mure, a neka sela danas nose imena po njima.³⁴ Prije toga rod Haholda vjerojatno je bio naseljen kod današnjeg mjesta Hahot u Mađarskoj,³⁵ koje se nalazi između Jegerseka (Zalaegerszeg) i Velike Kaniže (Nagykanizsa). Hahold je te 1192. prilikom kupnje nazivan *Miles religiosus Parochiae Saladiensis* i tada je, osim Lendave, kupio od Parida, sina grofa Ivana, posjed Feneti, i to za 80 maraka. Kako nije poznato zašto je točno u ispravi nazvan *Miles religiosus* i je li bio pripadnikom viteškog reda, pošto prije te godine nemamo podatke o prisutnosti viteških redova u Zali, a niti izvornog materijala o Haholdima prije 1192.,³⁶ možemo tek pretpostaviti da su sa sobom donijeli i tradiciju viteških redova. Samo sedam godina kasnije, salzburški je nadbiskup kod današnjeg Ormoža naselio teutonce, ili kako ih povjesničari još nazivaju, Njemački viteški red. Trinaest godina kasnije, prema nekim povjesničarima, ugarsko-hrvatski kralj Andrija dovodi Red vitezova Svetog groba (*fratribus Sancti Sepulcri*)³⁷ i daje im zemlju *Cankvou* u Prekmurju.³⁸ Ban Nikola iz Željezne županije, spomenut u toj ispravi, još uvijek je neistražena povijesna ličnost kojoj se nije u potpunosti ušlo u trag. Kralj ih također oslobađa bilo kakvih podavanja. Dolaskom je viteških redova završen proces utvrđivanja granice u ovom dijelu Kraljevstva i na jedno su vrijeme odgođeni veći sukobi. Iako sva spomenuta mjesta nisu međimurska, rod Haholda se vrlo brzo širio južno od rijeke Mure.

³³ László MAYER – András MOLNÁR (ur.), *Viri za zgodovino Prekmurja. Források a Muravidék történetéhez. Zbirka dokumentov*, sv.1, Szombathely – Zalaegerszeg, 2008., str. 37-39.

³⁴ Naselje Banfi u sastavu općine Štrigova.

³⁵ Ivan ŠKAFAR, „Dolnjelendavska rodbina Hoholt (Banfi, Banič) in rast njene posesti do leta 1381“, *Časopis za zgodovino in narodopisje letnik 1971., 1.sv*, Maribor, 1971. Napomenut ćemo ovdje i da Haholde nalazimo u izvorima u različitim inačicama pisanja njihova imena (*Hahot, Hohot, Hoholt, Haholth...*).

³⁶ O dolasku Haholda nam za sada svjedoče tek kronike koje su pisane barem stoljeće kasnije.

³⁷ Franc KOS, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, sv. 5., ur. Milko KOS, Ljubljana, 1928., dok. 200.

³⁸ Iako je taj podatak osporen u: Miha KOSI, „Templarji na Slovenskem. Prispevek k reševanju nekaterih vprašanj srednjeveške zgodovine Prekmurja, Bele krajine in Ljubljane“, *Zbirka zgodovinskega časopisa 13*, Ljubljana 1995., str. 10- 18; Ostaje ipak činjenica da Prekmurje, kao i Međimurje, baštini brojne mitove i povijesne interpretacije koje uz te krajeve vežu viteške redove.

ROD HAHOLDA U MEĐIMURJU

Nakon što smo objasnili što se događalo s jednim istaknutim članom roda, osvrnut ćemo se i na drugog, rodonačelnika one grane koja je često nazivana Buzad-Hahold.³⁹ Nakon stabilizacije granice i uspostave trajnijeg mira, pronalazimo konkretnije izvore i za sam prostor Međimurja. Iako dosadašnja historiografija plemiće iz isprava promatra tek kao samostalne velikaše, zahvaljujući ponajprije mađarskoj historiografiji i genealogiji koja se time pozabavila još u 19. stoljeću, možemo bez većih problema svima pratiti trag i uočiti da je riječ o pripadnicima istoga roda. Naime, Hahold I. je imao dva sina, Haholda II. i Buzada, od kojih nastaju dvije osnovne grane roda (kasnije imamo i Arnoldovu, Panićevu i Csanyievu).⁴⁰ U ispravi vidimo da je godine 1215. u posjed između Mure i Drave uveden Buzad.⁴¹ Taj je podatak u monografijama o Međimurju do sada tek usputno spomenut,⁴² a ovdje se zapravo radi o ulaženju u posjed roda koji će tijekom 13. st. upravljati prostorom gotovo čitave današnje županije.⁴³ Rudolf je Horvat zamijetio mnoge veze između pojedinih članova koji su spominjani u ispravama, međutim, nije uvidio da je riječ o rodu koji se uzajamno pomaže i iz kojega često više članova obnaša visoke dužnosti u Kraljevstvu i na taj način prosperira. Što se pak kasnije historiografije koja se bavila Međimurjem tiče, ona se mahom nekritički povodila Horvatovim rezultatima. Gotovo je isti slučaj i kod slovenske historiografije. Ona je ostala usredotočena na Haholde Lendavske te je propustila primijetiti da i potomci Haholda II. šire posjed obitelji po čitavom Međimurju.⁴⁴

Možemo tako pretpostaviti da je i središnji posjed Buzada već tada bio na današnjem području grada Čakovca,⁴⁵ a i sam grad će, na koncu, dobiti ime po jednom od njegovih nasljednika. Rod je očito kroz čitavo vrijeme u dobrim odnosima s krunom, pa samim time obnašaju i ugledne dužnosti. Treba također spomenuti da

³⁹ Treba i napomenuti da u literaturi ima dosta zbrke po tom pitanju, pa se tako negdje, kao primjerice u "A Buzád-Hahót nemzetség" ime Buzad-Hahold odnosi isključivo na potomke Buzada, a imamo literaturu u kojoj se taj termin koristi i za čitav rad, pa i lendavsku granu.

⁴⁰ O granama roda Hahold ima više radova: Mór Wertner, "A Buzád-Hahót nemzetség", *Turul* 16, Budimpešta, 1898., str. 19-33 i 59-65; Stanko Andrić, "Hahold (Hahót; Haholdus, Haholthus, Hoholdus)", *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 5, Zagreb, 2002., str. 393-394; vidi i: <http://genealogy.euweb.cz/hung/banffy1.htm>. (28. 7. 2016.).

⁴¹ CD III, str. 139, dok. 122.; ne znamo je li riječ o Buzadu I. ili Buzadu II.

⁴² KALŠAN, *Međimurska povijest*, str. 24.

⁴³ Uz prostore Međimurja i Prekmurja, razne buduće grane roda Hahold posjedovat će brojne druge posjede, kojima se zbog teme i obujma rada ipak nećemo baviti.

⁴⁴ Darja Kerec je jedina tu izuzetak, ona se osvrće i na ostale posjede roda Hahold, tako da kod nje saznajemo brojne činjenice koje kod hrvatske historiografije nikad nisu ni obrađivane.

⁴⁵ Toponim Buzovec, današnji kvart u Čakovcu, vjerojatno je i dobio ime po njemu.

im posjedi u Međimurju nisu jedini.⁴⁶ Sam Buzad II., sin Buzada I. spominje se kao župan požunski 1223. i 1224. i ban Slavonije 1231. i 1232. godine.⁴⁷ Što se Haholda Lendavskih tiče, oni također obnašaju visoke dužnosti. Iako je Hahold III., po svemu sudeći, naslijedio Lendavu, njegov otac je imao još jednog sina iz prvog braka, Mihaela.⁴⁸ Uz njegovo se ime također vežu dužnosti velikog župana varaždinskog, vrhovnog peharnika kralja Bele, glavnog dvorskog konjušara i dvorskog upravitelja.⁴⁹ Vidimo dakle da već u drugoj i trećoj generaciji po dolasku članovi roda obnašaju vrlo ugledne dužnosti koje, razumljivo, također pune njihove obiteljske blagajne. Očekivano, rod polako širi svoje posjede, kako na području Željezne županije, tako i na području Zale.

Haholdi Lendavski, točnije Hahold III. tako kupuje zemlju s obje strane potoka Libovje, zemlju na Muri i zemlje s obje strane toka Lendave.⁵⁰ Četiri godine nakon toga kupuje od Gogana iz sela Ola nove posjede, koji ovaj put uključuju i četiri vinograda.⁵¹ Posjed također leži s obje strane toka Lendave, a graničio je i s tzv. „Kraljevom gorom“, krajem Palanom i Bodonskim potokom.⁵² Godine 1239. Hahold III. je nastavio sa širenjem posjeda te je od sedmorice plemića županije Zala kupio zemljište između rijeke Dobronuc, sela Svetog Nikole, ceste prema kraju zvanom *Vátworcurk* te Velike i Male Lendave.⁵³

Što se tiče širenja posjeda roda Haholda po Međimurju, morat ćemo krenuti sa sporom između vesprimskog biskupa i bana Oguza.⁵⁴ Oguz je također bio čovjek od visokog kraljeva povjerenja pa je od 1202. do 1212. redom bio veliki župan stolnobiogradski, zalski, vespremski, požunski i šoprunski. Dužnost bana Hrvatske obnašao je u dva navrata, u razdoblju od 1213. do 1215. te od 1220. do 1223. godine. U razdoblju između banstava obnašao je i dužnost dvorskog suca.⁵⁵ Treba prije svega napomenuti da je Oguz bio miljenik kralja Andrije II. i da je za njegova vladanja obnašao sve nabrojane dužnosti. Iako je Andrija živio do 1235., u zadnjim godinama života državom je sve više vladao njegov sin Bela IV. i u tom razdoblju više ne pronalazimo

⁴⁶ U 12. stoljeću Haholdi su najveći posjednici na području ugarske županije Zala, s tri velika feuda. Najveći se nalazio u trokutu Zalaegerszeg na sjeveru, Kestel na istoku i Velika Kaniža na jugu te se nazivao Hahot po rodonačelniku Haholdu. Više o tome: Škafar, *Dolnjelendavska rodbina Hoholt*; Kerec, *Szecsiji*.

⁴⁷ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 17.

⁴⁸ Mór WERTNER, *A Buzád-Hahót nemzetség*; Škafar, *Dolnjelendavska rodbina Hoholt*.

⁴⁹ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 17.

⁵⁰ ŠKAFAR, *Dolnjelendavska rodbina Hoholt*, str. 42.

⁵¹ KEREC, *Szecsiji*, str. 107.

⁵² ŠKAFAR, *Dolnjelendavska rodbina Hoholt*, str. 42.

⁵³ *Isto*.

⁵⁴ To je također zamjetio Rudolf Horvat, iako doduše Oguza naziva Očićem.

⁵⁵ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 14.

Oguza među visokim dužnosnicima, pa je za pretpostaviti da nije uživao jednako povjerenje kod sina.⁵⁶ Taj se odličnik u izvorima opet javlja negdje nakon 1226. i smrti vesprimskog biskupa Roberta, pa tako nalazimo vesprimskog biskupa Bartola (1226.-1244.) kako se godine 1232. kralju žali jer je Oguz silom uzeo posjed Vezmić.⁵⁷ Prema Horvatu, koji je prilično dobar poznavatelj toponimije, taj posjed bi ujedinio današnja sela Kuršanec, Šandorovec, Totovec, Vularija, Orehovica i Podbrest, dakle, čitavo područje uz Dravu sve od Varaždina do Preloga. Posebno je zanimljivo što na strani biskupa Bartola svjedoče i članovi roda Hahold, *Buzad Banus, et Mychael fráter eiusdem*.⁵⁸ Iako je presuđeno u korist biskupa Bartola, Oguz je i dalje, protupravno, držao taj posjed. Kako se prilikom suđenja plemstvo izborilo za samostalno presuđivanje, ovaj je slučaj Rady označio kao svojevrsni presedan i prvi takav primjer u Kraljevstvu. Naime, plemstvo je Zale tražilo od kralja Andrije II. dozvolu, koju su i dobili, da sami presuđuju i donose pravdu. Takvu su potrebu opravdali brojnim neredima i problemima županije. Problemi su nastajali jer su starosjedioci bili podložni samo kraljevoj vojnoj i sudskoj moći, a to u stvarnosti više nije moglo funkcionirati. Dakle, *Zala servientes* tu nastupaju kao svojevrsno pravno tijelo, potpisani kao *Servientium de Szala*.⁵⁹ Sličan se trend ubrzano počeo širiti čitavim Kraljevstvom.

Taj je posjed sedam godina kasnije kupio upravo Mihael, sin Haholda II. za svotu od 100 maraka.⁶⁰ Izvori nam ništa ne govore o daljnjim postupcima bana Oguza po tom pitanju, ali Rudolf Horvat spominje da je Mihael udao kćer za Oguzova sina,⁶¹ pa pretpostavljamo da su tom prilikom dogovoreni i detalji oko posjeda, kao i zaboravljene eventualne prepirke između njih nastale prilikom sporenja biskupa i Oguza.⁶² Mihael je inače po jednoj listini već posjedovao u Međimurju veliki posjed Nedelišće i Sveti Križ.⁶³ Po zaposjedanju posjeda *Vezmić*, Mihael je ušao i u sukobe sa susjedima starosjediocima.⁶⁴ On se tako žalio palatinu Arnoldu, koji je istovremeno i vrlo značajan član roda i njegov rođak, koji (očekivano) presuđuje u Mihaelovu korist. Prema globi kojom su već spomenuti njegovi susjedi/utvrde (*Egiuthkv, Walchun i Othok*) kažnjeni, može se procijeniti da i nisu bili najbolje stojeći. Naime, prema presudi, njih devetorica su bili dužni za počinjene štete Mihaela

⁵⁶ O kraju vladavine Andrije II.: Engel, *The Realm*, str. 95-98.

⁵⁷ *Árpádkori*, sv. XI, str. 249; Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 11.

⁵⁸ Ovdje nije riječ o braći, kao što Horvat zaključuje, već bratićima. Kad je riječ o pripadnicima istog roda, često se u ispravama koristi taj izraz.

⁵⁹ Isprava se nalazi i u CD III, str. 375, dok. 325., a ovaj je presedan primijetio Rady u: Martyn Rady, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, London, 2000., str. 41-42.

⁶⁰ *Árpádkori*, sv. VII, str. 70, dok. 47.

⁶¹ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 17.

⁶² Ne zaboravimo, Haholdi su svjedočili u korist biskupa.

⁶³ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 17.

⁶⁴ *Árpádkori*, sv. VII, str. 86-88, dok. 56.

obeštetiti za 16 volova i 3 konja, kao i sa 110 freizinških penza. Osim toga, svatko od njih dužan je bio bosonog, samo s mačem u ruci pojaviti se pred njim. Kako smo već u poglavlju vezanom uz starosjedilačko plemstvo opisivali tu situaciju, spomenimo još jednom da je ovdje po svemu sudeći riječ o klasičnom podvrgavanju gradokmeta od strane novonaseljenog plemstva. Gotovo istu situaciju imamo i u Lendavi odmah po doseljenju, gdje dolazi do iste vrste nesporazuma i na koncu se dosuđuje u korist Haholda.⁶⁵ Ponavljaju se dakle obrasci u kojima članovi roda kupuju određen posjed i nakon toga dolaze u spor sa susjednim starosjediocima, vjerojatno kraljevim gradokmetima. Iako su oni ti koji se obično žale, mislimo da nema sumnje da je tu riječ o klasičnom zaposjedanju i preuzimanju posjeda. Već smo pisali o problematici graničnog područja, a poznato je da su na tim prostorima kraljevi graničari uživali određena prava, u koja se nije diralo iz prostog razloga što su bili odani ugarskom kralju. Iako on od tih posjeda nema nikakve koristi, bez tih starih obitelji (Kerec spominje da bi mogli imati slavensko podrijetlo) dio bi tih prostora bez većih problema Štajerci podvrgnuli pod svoju nadležnost. Situacija se međutim bitno mijenja kada kralj na te prostore šalje ljude od povjerenja iz svojega bliskog okruženja, koji uz to imaju i pristojnu vojnu, političku i financijsku moć. U novonastalim odnosima na granici kralju nikako nije bilo u interesu takvu situaciju prekidati i razbiti kako bi eventualno pogodovao svojim graničarima i produljivao njihove stare pravice. Barem ne na uštrb roda Haholda. Zbog specifične situacije njemu nije bio ni problem dopustiti im i veću autonomiju unutar Zalske županije, naravno, sve dok nije sumnjao u njihovu lojalnost. Imamo vrlo sličan slučaj kada Tristan, sin Buzada II., pokušava dokazati da je kupio posjed Varatra, od nekog Petrine. Opetovano on sa svom silom uglednika rođaka i biskupa dolazi pred sud i tvrdi da je taj posjed njegov za što dobija i potvrdu suda.⁶⁶ Još jedan takav slučaj se ponavlja u današnjem Turnišću, sa slovenske strane Mure, gdje je postojao već spomenuti sukob Haholda i obitelji Jure. Očito Jure nisu odustajali tako lako, pa je Hahold u jednom od sukoba s njima bio odgovoran za smrt dvojice predstavnika te obitelji. Sudski je postupak i spor završio po njega simboličnom materijalnom kaznom i danom zatvora, a u sporu je posredovao tadašnji ban Čak, pogađamo, iz Buzadove strane roda.⁶⁷

Dakle, na području Međimurja u prvoj polovici 13. st., odmah nakon stabilizacije odnosa sa susjednom Štajerskom na granici, imamo situaciju u kojoj novopridošli rod uživajući visoko kraljevo povjerenje i samim time obnašajući visoke pokrajinske i državne dužnosti brzo širi svoje posjede. U ovoj se fazi još identitet roda ne gradi

⁶⁵ KEREC, *Szecsiji*, str. 103-104.

⁶⁶ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 21; *Árpádkori*, sv. 7, str 184-185, dok. 120.

⁶⁷ KEREC, *Szecsiji*, str. 115-116.

na novim središtima, već im ona uglavnom služe za daljnje stjecanje bogatstva i moći. Vidimo da to rodovsko plemstvo prvo u Kraljevstvu stječe i neke beneficije, a vjerujemo da takav povlašten status kod kralja duguju upravo gore navedenim činjenicama. Ako bismo morali zaključivati, rekli bismo da ovdje rod još uvijek u potpunosti djeluje složno, međusobno se pomaže i povlači poteze koji su svim članovima roda u interesu.

Ne znamo koji su sve predstavnici roda sudjelovali u sukobu Mongola i Bele IV. na rijeci Šaju, ni koji su se nadirućim Mongolima suprotstavili kasnije, ali znamo da su neki u okršajima aktivno sudjelovali, kao što znamo i da je granični prostor doživio destabilizaciju u sljedećim godinama upravo zbog mongolske opasnosti. Primjerice, u Pešti je od ruke Mongola glavu izgubio Buzad II., i da stvar bude tragičnija, to se dogodilo u crkvi.⁶⁸ U ispravi iz godine 1244. vidimo također da je na graničnom predjelu oko Varaždina i Ptuja dolazilo do sukoba u kojima se posebno iskazao Mihael, već spomenuti sin Haholda, koji je i obnašao dužnost varaždinskog župana.⁶⁹ Tako on za svoje zasluge oko zaštite granice biva nagrađen posjedima Lobor, Velika, Klenovnik i Zlogovja. Naime, iako razdoblje od kraja 12. pa sve do sedamdesetih godina 13. st. možemo nazivati razdobljem mira, sukobi nikad u potpunosti nisu prestajali, a ideja da se napakosti drugoj strani nikad nije nedostajalo. Štajerci su se tako i prije provale Mongola, 1233., dosjetili nove taktike i odlučili su iskoristiti rijeku Muru kako bi poplavili sela na protivničkoj strani.⁷⁰

Kako su godine prolazile, a rod očito nije funkcionirao na način da je njime vladao jedan jaki vođa, već je redovito više jednakopravnih članova obnašalo izuzetno ugledne dužnosti, tako su i veze između predstavnika roda, očekivano, bivale sve slabije. Moramo uzeti u obzir i situaciju u kojoj jedni drugima postaju susjedi te da gradokmeti gotovo nestaju iz izvora, odnosno da i predstavnici roda postaju jedni drugima svojevrsnom konkurencijom. Tako imamo prvi slučaj spora unutar roda i to između sinova Haholda, Mihaela s jedne i Akusa, Nikole i Dinka s druge strane, oko imanja na Lendavi.⁷¹ Sporili su se oko posjeda Semenje na rijeci Muri. U korist Mihaela svjedočili su gotovo svi rođaci, kako oni iz grane Haholda, tako i oni iz grane Buzada. S obzirom na to da je redovito više sinova dolazilo do uglednih pozicija i dobrih posjeda, istovremeno pomažući jedni drugima i podupirući se, zanimljivo je da su u ovom slučaju mlađa braća ostala po strani, bez ikakvih uvažениh funkcija. Kako su baš svi ostali ugledniji predstavnici obitelji jednoglasno stali na stranu Mihaela, skupa s vesprimskim biskupima, kako bivšim, tako i tadaš-

⁶⁸ KEREC, *Szecsiji*, str. 111.

⁶⁹ *Árpádkori*, sv. VII, str. 157-159; HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 20.

⁷⁰ *Viri za zgodovino Prekmurja*, str. 45.

⁷¹ *Árpádkori*, sv. X, str. 447-449, dok. 309.

njim, jasno je da mlađa braća u ovom slučaju nisu smatrana jednakovrijednima. Razlog tome vjerojatno leži u činjenici da su Mihael i Hahold potomci iz prvog, a Akus, Nikola i Dinko iz drugog braka. Ne znamo tko su bile supruge Haholda II. Lendavskog, ali moguće je da je druga supruga bila manje ugledna, pa samim time ni njeni sinovi nisu uživali status starije braće.

Novi problemi nastaju 1256. god. nakon zamjene posjeda između ostarjelog Mihaela i jednako tako ostarjelog mu zeta Jurka.⁷² Riječ je o zamjeni imanja Nedelišće i Sveti Križ za imanja Zebanec i Komor u Zagorju, s tim da je Mihael nadoplatio 94 marke. Jurka tu srećemo posljednji put u ispravama, dok Mihael još jednom iste godine mijenja imanja sa sinom svojega bratića Buzada II., Lancelotom.⁷³ Mihael tako daje isti Komor koji je dobio od Jurka, dva sela imanja Velika koje je dobio od kralja 1244., Piovac kod Jalžabeta i Bikovac kod Maruševca u zamjenu za Suboticu, Belicu i Trnavu u Međimurju.⁷⁴ Moguće je da i Mihael tada umire, jer u ispravama ga kasnije zastupa njegov istoimeni sin. On se vrlo brzo parniči upravo oko imanja koja je njegov otac mijenjao s Jurkom. Naime, kako imanja po prekidu loze pripadaju kralju, on njima vlada kako želi. Iako je Bela odlučio ta imanja dati Lancelotu, sinu Buzadovu, ona su i dalje ostala u posjedu roda.⁷⁵

Unatoč tome, parniče se 1261. Mihael, sin Mihaela i Lancelot, sin Buzada, oko spomenutih imanja i u korist Mihaela presuđuju Stjepan, sin Haholda, te Čak, sin Buzada, dakle, brat Lancelota.⁷⁶ Sami nam posjedi u čitavoj priči i nisu važni, već je važno što vidimo da i dalje imamo situaciju u kojoj kod međusobnih sporova članova roda presudu donose najugledniji članovi roda i presuđuju bez obzira na to koji im je član u bližem srodstvu. Isto tako vidimo da kralj rado daje posjede s područja Međimurja članovima roda Haholda. Iste godine kad Nedelišće daje Lancelotu, jedan posjed daje Poniću, županu Zale i sinu Arnoldovu.⁷⁷ Iste su godine posjedi potvrđeni i od hercega Stjepana, sina Bele.⁷⁸ Jasno je dakle i dalje vidljiv kontinuitet prosperiteta i dobrih odnosa s kraljem, koji su isto tako uvjetovani smanjenim pustošenjima na graničnom području. Vidljivo je i da brojni članovi roda još sve do kraja treće četvrtine 13. stoljeća uglavnom tijesno surađuju, ali isto tako je vidljivo da se sa svakom generacijom pojavljuje sve više sporova između članova roda.

⁷² HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 22-23.

⁷³ *Árpádkori*, sv. XI, str. 427-429, dok. 296.

⁷⁴ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 22.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Isto, str. 23.

⁷⁷ CD V, str. 141, dok. 649.

⁷⁸ Isto, str. 151, dok. 660.

BAN ČAK

Opisujući parničenja Mihaela i Lancelota spomenuli smo i Čaka, osobu oko koje je nastala najveća pomutnja u modernoj historiografiji kada je o Međimurju riječ, pa tako i ovdje zaslužuje zasebno poglavlje. Još i danas na službenim stranicama kako grada Čakovca tako i najvažnijih turističkih i kulturnih institucija u Međimurju, te svim glavnim monografijama vezanim uz povijest Međimurja stoji da je Čakovec dobio ime po grofu Dmitru Čaku. Za tu je pomutnju krivo slavno ugarsko „pleme“ Čak (mađ. Csák), koje je među povjesničarima, i mađarskim i hrvatskim, bilo daleko poznatije od grana roda Haholda, kojima se, ruku na srce, nitko nije ni bavio.⁷⁹ Informaciju o Dmitru Čaku, graditelju Čakovca, u novijoj povijesti prvi dao Zrinyi,⁸⁰ pozivajući se na sjećanje iz „Kronike Rumaniusa i Bombardiusa Timoniusa“.⁸¹ Pretpostavljamo da je riječ o jednoj od kronika Samuela Timona, svećenika i povjesničara, isusovca koji je živio na granici 17. i 18. stoljeća i koji je lako mogao pomiješati osobno ime Csák s imenom jednog od legendarnih ugarskih plemena. Međutim, po svemu sudeći nije ni Samuel Timon prvi koji je tako pogriješio. Rattkay piše da Žigmund Ferrari⁸² navodi kako je nakon Mladena Šubića ban bio Demetrije iz obitelji Čak (*Chak*) te da je to „iskopao“ iz arhiva Banića (*Banffyja*).⁸³ No, Rattkay ne vjeruje Ferrariju jer veli da Čakovi nisu nikad imali posjede u Hrvatskoj pa nisu mogli ni biti banovima.⁸⁴ Istina je da su po Mladenovoj smrti Banići banovali, točnije Nikola Banić. Istina je također da su oni bliski rođaci Čaka, utemeljitelja Čakovca, čija je loza već sredinom 14. st. počela drastično gubiti na značenju pa je sasvim logično da ih je netko na kraju 16. ili početku 17. st. naprosto poistovjetio s plemićkim ugarskim rodом Csák. Podatak o Dmitru Csaku nalazi se u još novovjekovnih kronika, između ostalih i Bedekovićevoj, što zapravo i nije ništa čudno, niti je jedini netočni podatak iz povijesti Međimurja koji se zadržao do današnjeg dana.

Štoviše, i službe koje je prema Timonovu sjećanju obnašao DMITAR ČAK, zapravo je obnašao ČAK, sin Buzada.⁸⁵ Dodatnu pomutnju unosi i činjenica što su i u rodu Čakovih i u rodu Haholda gotovo u isto vrijeme istaknuti pojedinci nosili ime Stjepan. Primjerice, Rudolf Horvat spominje Stjepana od roda Čakovih kao vrlo

⁷⁹ Prvi i čini se jedini koji je uvidio da je to greška je Stanko Andrić u biografskom leksikonu.

⁸⁰ Karoly ZRINYI, *Monografija grada Čakovca*, Čakovec, 2005., str. 38. (originalno izdanje na mađarskom je iz godine 1905. pod nazivom *Csáktornya monográfiája*).

⁸¹ *Isto*.

⁸² Misli na Sigismunda Ferrariususa i njegov *De rebus Ungaricae provinciae Sacri ordinis praedicatorum*.

⁸³ Juraj RATTKAY, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, 2001., str. 170.

⁸⁴ RATTKAY, str. 170.

⁸⁵ Mór WERTNER, „A Buzád-Hahót nemzetség”, *Turul*, sz. 16, Budimpešta, 1898., str. 29-30; usp. i: Zrinyi, *Monografija grada Čakovca*, str. 38.

istaknutog vlastelina Međimurja,⁸⁶ a zapravo mora biti riječ o Stjepanu, jednomu od sinova Haholda iz Lendave, koji je pored ostalog obnašao dužnost velikog župana Varaždinske županije u vrlo osjetljivo vrijeme od 1272. do 1297. godine. Zanimljivo je da nitko nije ni pokušao objasniti kako se plemićki rod Čakovih, eto, „našao“ na području Međimurja, niti kako je odjednom „nestao“ iz izvora vezanih za Zalu. Kada bismo pratili tvrdnje sekundarne literature, lako bismo zaključili da su se oni tek iznebuha pojavili u Međimurju, izgradili utvrde i nakon toga još brže nestali...

Ovdje nije ništa drugo posrijedi doli osobno ime Čak, koje je nosio vrlo cijenjen i uvažen pripadnik roda Haholda, sin Buzada II., brat već spominjanih Buzada III., Tristana i Lancelota, unuk Buzada I. i praunuk Haholda, rodonačelnika koji je u Zali, prema Simonu de Kezi, stekao posjede u vrijeme Stjepana II. Taj je, dakle, Čak, prema određenim izvorima⁸⁷ obnašao i vrlo cijenjene dužnosti poput slavonskog bana (1261.-1262. i 1269.)⁸⁸, erdeljskog vojvode (1261.), župana Zale (1256.-1260. i 1265.-1268.) i župana Nyitre (1269.), a nismo jedino sigurni je li Čakovec utvrdio on ili njegov istoimeni sin. Začetnik je i grane Čanjija (Csányi) roda Haholda, a osim sina, koji je obnašao ulogu župana u vrlo turbulentno vrijeme od 1269. do 1308., ni jedan od njegovih potomaka nije obnašao važnije dužnosti. Nadajmo se da će ovaj rad pridonijeti tome da se nepravilnost oko osnivača grada Čakovca ispravi. Vidimo dakle koliko je malo potrebno da se potpuno pogrešni navodi u historiografiji zadrže stoljećima jer ih nitko nije provjeravao. Možemo dakle zaključiti da je ime Čakovcu dao predstavnik ugarskoga plemićkog roda njemačkog podrijetla, iz roda Haholda, koji je i udario temelje razvoja na području današnje županije Međimurje.

CRKVENA JURISDIKCIJA

Primijetili smo već da se u brojnim ispravama vezanim za plemstvo Međimurja kao autoriteti javljaju vesprimski biskupi, ali u prvoj polovici 13. stoljeća, u vrijeme stolovanja biskupa Stjepana od roda Babonića (1225.-1247.), Zagrebačka biskupija sve oštrije zahtijeva poštivanje garantiranih joj prava.⁸⁹ Kako je Međimurje službeno spadalo pod jurisdikciju zagrebačkog biskupa, a iz dokumenata je vidljiva češća

⁸⁶ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 25.

⁸⁷ <http://genealogy.euweb.cz/hung/banffy1.html>, 30. 7. 2016.

⁸⁸ Moguće da je u to vrijeme obnašao ulogu hrvatskog i dalmatinskog bana. Zanimljivo Ivan de Buzad, još jedan pripadnik roda upravo u to vrijeme postaje Splitskim nadbiskupom. O njemu više u nastavku rada.

⁸⁹ Više o tome: Ivan TKALČIĆ, „Priporod biskupije zagrebačke u XIII. vieku“, *Rad JAZU*, Zagreb, 1877., str. 122-155; Tkalčić u radu navodi da je biskup Stjepan usko vezan uz Buzade. Kako nema druge literature koja bi nam to potvrdila, ne znamo o kakvoj je točno vezi riječ; Nada Klaić, *Povijest Zagreba*, Zagreb, 1982., str. 299-395.

prisutnost vesprimskog biskupa, očito je da jasne podjele crkvene nadležnosti nije bilo. Da je tome zbilja bilo tako te da se odnosi ozbiljno mijenjaju sredinom 13. st. svjedoče i isprave iz 1256. u vrijeme biskupa Filipa od Tūrja (1247.-1262.).⁹⁰ Iz njih vidimo da Hahold⁹¹ prvo podmiruje desetinu koju pet godina nije plaćao i obvezuje se da će ju nadalje redovito plaćati. Iste godine imamo još jednu ispravu koja se tiče granica Zagrebačke biskupije,⁹² a tri godine kasnije, darovan je posjed *Szolovna*⁹³ u Međimurju zagrebačkom biskupu.⁹⁴ Već 1260. biskup kupuje zemlju Gaj na samoj granici s Međimurjem.⁹⁵ Očito je biskup Filip smatrao da bi posjedovanjem same zemlje na određenom području lakše mogao kontrolirati i plemstvo koje je bilo dužno podmirivati crkvenu desetinu. No, prisutnost vesprimskog biskupa na ovom području ponovo vidimo u ispravi iz godine 1264., kada upravo on skupa s banom Rolandom (od plemena Ratold, 1261.-1267.) uvodi u posjed Prelog kraljeve posebne goste, hospite.⁹⁶ Riječ je o godini stolovanja Timoteja (1263.-1287.), umjesto kojega je Zagrebačkom biskupijom od 1264. do 1267. upravljao Gvalterije, franjevac rodом Englez. Zanimljivo je da je i Timotej, iako papin kandidat, prije bio član kaptola Vesprimske biskupije kao arhidakon Zale. Kako je i prijašnji biskup bio Haholdima poznat čovjek, očito je rod uspijevao utjecati na to da na čelo Zagrebačke biskupije budu postavljeni bliski im ljudi, a u konačnici su vjerojatno odnosi s biskupijama ovisili upravo o osobama biskupa.⁹⁷

Očito je također da je Međimurje, osim što je bilo granično područje između zemaljskih vlasti, bilo i granično područje što se duhovnog utjecaja tiče. Slični će se sukobi ponavljati i u budućnosti, a, naravno, utjecat će na čitavu situaciju i osobne veze između zagrebačkih biskupa i vlastelina Međimurja i Zale. Ovime ujedno završava prvi dio prosperiteta plemstva na području Međimurja. Čak ni eventualno

⁹⁰ CD V, str. 14-16, dok. 548-549. Filip nije bio pripadnik obitelji od Sentgrota (Szentgróti), već obitelji od Tūrja, što je dokazao Pál Engel (*Középkori Magyar genealógia*, Budimpešta, 2001., CD-ROM izdanje, pod pojmom „Tūrje nem Szentgróti“). No, kako mu je pridjev bio Sentgrotski (Szentgróti), on je po svemu sudeći bio rodом iz današnjeg mjesta Zalaszentgrót, dakle, susjednog mjesta prvotno u posjedu roda Haholda, Jegersek (Zalaegerszeg) u županiji Zala.

⁹¹ Riječ je o Haholdu IV.

⁹² CD V, str. 42-43, dok. 566.

⁹³ Nismo sigurni o kojim je današnjim selima ovdje riječ.

⁹⁴ CD V, str. 132-133, dok. 641.

⁹⁵ Isto, str. 182, dok. 687.

⁹⁶ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 24.

⁹⁷ Više o tome: Marko JERKOVIĆ, „Imenovanje papinog kapelana Timoteja zagrebačkim biskupom 1263. godine: studija o odnosima srednjovjekovnih središta moći“, *Croatica Christiana periodica*, vol. 39, no. 76, Zagreb, 2015., str. 27-48.

prisustvo viteških redova na području Međimurja⁹⁸ nije moglo bitno utjecati na sukobe koji će zahvatiti čitavo granično područje sedamdesetih godina 13. stoljeća i trajati, uz prekide, gotovo do trećeg desetljeća narednog stoljeća.

OBNOVLJENA ULOGA GRANIČNOG PODRUČJA

Da bismo razumjeli što se točno događalo sedamdesetih godina 13. stoljeća, moramo se vratiti dva i pol desetljeća u prošlost. Godine 1246. izumire dinastija Babenbergovaca, štajerskih i austrijskih vojvoda i njihovi posjedi vrlo brzo postaju metama njihovih susjeda, Arpadovića i Pšemislovića.⁹⁹ Obje strane su svoje pravo na te posjede temeljile na ženidbenim vezama, a prvi mir, uz papino posredovanje, potpisan je još 1254. u Budimu i tada je Austrija pripala Otokaru, a Štajerska Beli IV., gdje on postavlja svojeg sina na vlast.¹⁰⁰ Dolazilo je do novih sukoba i ponovo su potpisivana primirja, pa tako se prilikom mira u Beču 1260. Bela odriče Štajerske u korist Otokara.¹⁰¹ Situacija se nije bitno mijenjala sve do poraza Otokara na Moravskom polju 1278., a i nakon toga se tek prelila u stanje potpunog bezvlašća u Ugarskom Kraljevstvu, gdje svi ratuju sa svima.

Još je jedan faktor vrlo bitan u čitavoj priči. Po provali Mongola 1241., na vidjelo je došla jedna velika slabost Ugarskog Kraljevstva. Utvrde, koje bi trebale jamčiti sigurnost elite pokazale su se nedovoljno kvalitetnima. Kralj je također davao razne olakšice plemstvu, kako bi iznova naselili opustošene zemlje. Kao epilog svega, oni odlučuju graditi i utvrde koje su s jedne strane branile Kraljevstvo od novih napada, ali s druge u istoj mjeri osiguravale sve veću neovisnost plemstva na svojim posjedima u odnosu na središnju vlast.¹⁰² Kako je vrijeme odmicalo, ta je neovisnost postala sve izraženija, pa ne treba čuditi što u jeku čestih promjena na prijestolju nakon Bele dolazi do građanskog rata koji će potrajati gotovo pola stoljeća. Nećemo u detalje objašnjavati sve političke okolnosti na tlu Ugarskog Kraljevstva u posljednjim desetljećima 13. i prvim desetljećima 14. stoljeća, već ćemo se pokušati držati

⁹⁸ O tome vidi : Lelja DOBRONIĆ, *Templari i ivanovci u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., str. 195.; Hrvatski se povjesničari sve do danas uglavnom povode za rezultatima Lelje Dobronić, međutim, smatramo da Nova Curia i zagonetka viteških redova u Međimurju tek mora biti istražena. Prema mađarskoj historiografiji, Nova Cura je zapravo Újudvar kod Kaniže i treba primjetiti da za to imaju prilično čvrste argumente. Za ivanovce vidi: Zsolt Hunyadi, *Hospitallars in the Medieval kigdom of Hungary c1150-1387*, CEU, Budimpešta, 2004., str. 134-138.

⁹⁹ Erich ZÖLLNER – Therese SCHÜSSEL, *Povijest Austrije*, Zagreb, 1997., str. 82.

¹⁰⁰ Isto, str. 83; Péter HANÁK, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 1995., str. 44.

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² HANÁK, *Povijest Mađarske*, str. 42-43; O problemima Kraljevstva za vladavine Bele IV. više vidi: Engel, *The Realm*, str. 95-107; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, Zagreb, 1972. (prvo izdanje 1899.-1911.), sv. 1, str. 243-275; Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata*, Split, 2004., str. 184-196.

onoga što je bitno za prostor Međimurja, a to su prije svega odnosi sa susjednom Štajerskom. Literatura koja se bavi Međimurjem uglavnom šuti o tom razdoblju, tako da ćemo se najviše oslanjati na slovensku historiografiju koja se često služila i austrijskim diplomatskim zbirkama, a neke će stvari i dalje, do novih istraživanja, ostati nerazjašnjene.

GRANANJE RODA HAHOLDA U DRUGOJ POLOVICI 13. STOLJEĆA

Već smo napominjali da određene grane roda Hahold djeluju sve više samostalno, pa tako do druge polovice 13. stoljeća imamo čak pet jakih i dobrostojećih grana. Osim Haholdove od lendavskih Haholda te Buzadove, aktivne su i grana Csanyi od Čaka, Arnoldova grana i Ponićeva grana. Čini se da je Čak u najvećoj mjeri naslijedio posjede Mihaela, koji očito osim sina nije imao muških nasljednika. Primjećujemo također da je od pet grana njih četiri poteklo od Buzada I. Čini se da su prije svih Arnoldova i Ponićeva grana bile te koje su čitav rod dovele u nemilost kralja. Znamo dakle da su sinovi Arnolda II., Arnold III. i Nikola, od kralja izgubili posjed Pölöske jer su se pokazali nevjernima za vrijeme sukoba s Otokarom.¹⁰³ Oni su nakon toga taj posjed u jeku ratnih zbivanja i povratili, međutim, upravo ih je zbog toga kralj nanovo kaznio i dao taj posjed nekom Poniću iz roda Nikolinog (nemaju veze s granom Ponića od roda Haholda).¹⁰⁴ Upravo su članovi grane Arnold skupa s članovima grane Ponić upadali u stalne sporove s članovima roda Jáka i jedan za drugim te sporove na sudu gubili, a uz to i brojne stečene posjede prodavali ispod cijene.¹⁰⁵ Godine 1267. sinovi Arnolda I. sinovima Ebeda Jáka krađu veću svotu novca ili nekih drugih vrijednosti pa se taj slučaj na sudu vukao dvije godine. Na kraju je kralj Bela IV. sinovima Jáka dozvolio da silom dovuku optužene Farkaša i Keleda II., sinove Keledove iz loze Arnold, pred sud, uz napomenu da ih imaju pravo i ubiti ako bi se ova dvojica opirala. Slučaj je završio novčanom kaznom i kaznom pritvora.¹⁰⁶ Kraljeva dozvola da se ta dvojica članova Arnoldove grane roda Haholda ako ustreba i usmrte dovoljno govori o srozavanju njihova ugleda tih godina. Imamo također pokazatelje financijske krize Keleda tih godina.¹⁰⁷ Razdoblje konstantne nesigurnosti i vječitih razmirica stvorilo je veliku konkurentnost kod plemstva i u takvim se okolnostima potomci Buzada I. nisu najbolje snašli. Godine 1272. oni su međusobno podijelili nekretnine i u toj podjeli ne sudjeluju

¹⁰³ KEREK, *Szecsiji*, str. 127.

¹⁰⁴ *Isto*.

¹⁰⁵ *Isto*, str. 122-127.

¹⁰⁶ *Isto*, str. 122.

¹⁰⁷ *Isto*, str. 123.

jedino Haholdi iz Lendave.¹⁰⁸ Uz financijske i brojne druge probleme, dio je roda Hahold odlučio uspjeh potražiti samostalno, bez odlučivanja ostalih članova roda. Iste te godine se, primjerice, Hahold IV. Lendavski prvi put imenuje kao *Hoholdus Dominus de Lindua*.¹⁰⁹ Kako Lendavski ne sudjeluju u podjeli rodovskih nekretnina, čini se da su već prije svoju politiku samostalno provodili i odlučili svoj identitet vezati uz posjed Donja Lendava. Smatramo da su se na to odlučili iz dva razloga. Prvi je što su očito shvatili da se nalaze na vrlo osjetljivom području usred nemirnih vremena, dok je drugi razlog razmimoilaženje s politikom i stavovima drugih grana roda. Dok su se potomci Buzada u narednim desetljećima kockali, oni su izgleda odlučili unatoč svim nedaćama sebe čvrsto vezati uz ugarskog kralja, pa su tako već 1278. i prvi put dali bana iz svoje grane. Riječ je naime o Stjepanu, koji se naziva *Stephanus, filius condam Haholth, regni (nostri) Schaluoniae Banus*.¹¹⁰ Isto tako, nitko osim lendavske grane roda nije od 14. stoljeća obnašao bitne funkcije u Kraljevstvu, pa možemo zaključiti da se strategija Buzadove strane baš i nije isplatila. Ovu identifikaciju pomoću posjeda dakle ne možemo pripisati ničemu drugom osim trenutnim okolnostima u kojima su se Haholdi Lendavski našli. Iako su ovdje napravili jasan odmak od ostatka roda, nemojmo misliti da su time i zaboravili na svoje korijene. Vidjet ćemo da će kroz desetljeća i stoljeća itekako ostati svjesni svoje pripadnosti rodu.

Ipak, zanimljiva je priča Ivana de Buzada, splitskog nadbiskupa koji se čak nazivao i *Dalmatiae, Croatiae Sclavoniaeque primas*, što bi značilo da je u hrvatskim zemljama igrao onu ulogu kakvu ostrogonski nadbiskup ima u ugarskim.¹¹¹ O njemu nemamo puno podataka izuzev onih vezanih uz poslove Splitske nadbiskupije, međutim, zanimljivo je što se identificirao po Buzadu iako potječe od Haholda Lendavskih. To nas zapravo i ne mora čuditi ako se sjetimo da je Buzad poginuo u crkvi od ruke Mongola i time preminuo kao mučenik, kojega se slavi i u katoličkom kalendaru. Očito je Ivan odlučio da mu je korisno identificirati se upravo po njemu, pa tako ispada da u vrijeme kada Haholdi Lendavski makar naizgled rade odmak od ostatka roda, jedan od njihovih najuglednijih članova ponosno ističe svoju vezu s Buzadom. Čini se da je rod Haholda u drugoj polovici 13. stoljeća, prije nego li je došlo do grananja i slabljenja pojedini grana, bio prilično utjecajan na području srednjovjekovne Hrvatske i Dalmacije.

¹⁰⁸ Isto, str. 128.

¹⁰⁹ ŠKAFAR, *Dolnjelendavska rodbina Hoholt*, str. 43.

¹¹⁰ Ivan ZELKO, *Zgodovina Prekmurja, Izbrane razprave in članki*, Murska Sobota, 1996., str. 302.

¹¹¹ Tek nekoliko podataka o njemu nalazi se u: Slavko Kovačić, „Ivan de Buzad“, *Hrvatski biografski leksikon*, 1989., mrežno izdanje dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3277>, 28. 9. 2016.

Ne znamo na koncu kada i kako članovi ostalih grana roda Haholda točno gube pojedini posjed u Međimurju, ali možemo pretpostaviti da su neke zbog financijske oskudice i konstantnih upada napustili i sami, a neke prodali debelo ispod cijene, baš kao što su radili i s posjedima na ostalim područjima.¹¹² Znamo da im je kralj Ladislav čak i vratio njihovu važnu utvrdu Pölösku,¹¹³ ali isto tako znamo da su im 20 godina kasnije tu utvrdu silom oduzeli Gisingovci,¹¹⁴ plemićka obitelj koja je dominirala čitavom zapadnom Ugarskom i posjedovala vojnu silu s kojom se mogla suprotstaviti doslovno svakome.

GRAĐANSKI RAT, ŠTAJERSKA I GISINGOVCI

Nisu nam poznati izvori koji bi svjedočili o događajima u Međimurju u vrijeme otvorenih sukoba između Ugra i Nijemaca. Rudolf Horvat veli da su do posjeda u Međimurju stigli Gisingovci, kako bi navodno mogli biti imenovani banovima u Slavoniji.¹¹⁵ Kako su Gisingovci u to vrijeme zauzeli prostor gotovo čitave zapadne Ugarske, vrlo je izgledno da su u određenom trenutku kontrolirali i Međimurje, ili barem dio Međimurja, premda ispravi koja bi to potvrđivala za sada nema traga.¹¹⁶ Rudolf je Horvat inače vrlo precizan što se bilježaka tiče. Već smo spominjali da je svim sljedećim istraživačima enormno olakšao posao i bilo nam je odmah sumnjivo kako se nije našla i ova listina među bilješkama, sve dok nismo pronašli odgovor u radu Marije Karbić. Naime, kako bi stekli posjede na tlu Slavonije i bili u mogućnosti obnašati visoke dužnosti, Gisingovci su došli do posjeda južno od Drave, oko područja današnje Koprivnice.¹¹⁷ Kako je Rudolf Horvat gorio od želje da dokaže da je barem Međimurje, ako ne i čitava Zala, oduvijek u sastavu Hrvatske ili makar Slavonije, tako je brže-bolje napisao da Gisingovci kupuju posjed u Međimurju e da bi mogli postati hrvatskim plemstvom.

Gisingovci potječu od roda Heder njemačkoga plemićkog podrijetla, i u vrijeme staleških borbi igrali su ključnu ulogu u Ugarskom Kraljevstvu. Nećemo se njima potanko baviti, pošto je literature o njima sasvim dovoljno,¹¹⁸ baš kao i o razdoblju

¹¹² KEREĆ, *Szecsiji*, str. 125.

¹¹³ Isto, str. 127.

¹¹⁴ Isto, str. 128.

¹¹⁵ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 28.

¹¹⁶ Ako su im posjedi između Mure i Drave uopće bili zanimljivi u vrijeme konstantnih pustošenja.

¹¹⁷ KARBIĆ M., *Gisingovci*, str. 22; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. II, str. 14-15; V. Klaić, *Hrvatski hercezi i bani*, str. 155; N. KLAIĆ, *Koprivnica u srednjem vijeku*, Koprivnica, 1987., str. 56-60.

¹¹⁸ N. KLAIĆ, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb, 1976.; KARBIĆ M., „Gisingovci – hrvatsko-ugarsko plemstvo njemačkog podrijetla“, *VDG Jahrbuch 1999*, Osijek 1999., str. 21-27 i u članku navedena literatura.

koje proučavamo.¹¹⁹ Ono što je nama bitno za Međimurje je prije svega to što se opet našlo u poziciji mjesta stalnog pustošenja. Vidjeli smo već da su potomci Buzada I. polako upadali u probleme i nisu se najbolje snalazili te im u takvoj situaciji definitivno nije bilo u interesu ulagati u područja velike nesigurnosti. Već smo rekli da ne znamo što se točno događalo s pojedinim međimurskim posjedima Haholda, ali pošto desetljećima kasnije traže prava na neke od njih, možemo pretpostaviti da su se jednostavno strateški povukli. Možda su neki od njih prešli i u službu štajerskih kapetana.¹²⁰ No, kako se u Štrigovi spominje izvjesni Arnold, može se pretpostaviti da je to mjesto/utvrda ostalo u rukama Haholda izvjesno vrijeme. Mi naime znamo da je Štrigova utvrđena po svemu sudeći već u 13., a kao takva se točno navodi u prvoj polovici 14. stoljeća, ali ne znamo tko ju je utvrdio, ni kada. Nije stoga nemoguće da je Arnold III., praunuk Buzada, vladao Štrigovom određeno vrijeme i u službi štajerskog kapetana. Promjena strana u vrlo turbulentno vrijeme građanskih ratova nije ništa novo, posebno ne u situaciji povećane konkurentnosti i opadanja moći obitelji. Smatramo i da u čitavom tom razdoblju nije došlo do useljavanja novih plemićkih obitelji na području Međimurja. Vjerojatno je štajerski kapetan u suradnji s Arnoldom III., a možda i još kojim članom roda Haholda, zaposjeo utvrde Čakovec i Štrigova kao dvije strateške točke u ratnim sukobima.

Koliko su spomenuti Gisingovci bili moćni, govori i sudbina Haholda Lendavskih. Čini se da su im se prilikom jednog od sukoba¹²¹ i Haholdi našli na putu, a osveta je bila silovita. Ne zna se točno koje godine, ali vjerojatno su u prvom desetljeću 14. stoljeća Gisingovci uzeli Haholdima i njihov matični posjed, Donju Lendavu i pljačkali po čitavom području Prekmurja.¹²² Čini se da Haholdi Lendavski nakon toga potpuno nestaju iz političkog života Međimurja i Prekmurja, sve do 1319., kada su i Gisingovci od raznih udruženih vojski pretrpjeli velik poraz.¹²³ Gisingovci su na vrhuncu moći tako držali posjede u 17 županija, imali preko 500 sela i 50 tvrđava, te se smatra da su bili u stanju podići vojnu silu od nekoliko tisuća ljudi.¹²⁴ Svi važniji članovi roda su obnašali najviše funkcije u Kraljevstvu, poput palatina, banova i župana.¹²⁵

I tako, na kraju, još uvijek ne možemo znati što se točno događalo s Međimurjem sve do godine 1328., kada opet dolazi pod kontrolu ugarskog kralja. Možda je Stjepan

¹¹⁹ Bilo koja sinteza mađarske povijesti donosi sasvim dovoljno podataka.

¹²⁰ KALŠAN, *Međimurska povijest*, str. 35.

¹²¹ Gisingovci su se često nalazili na suprotstavljenj strani ugarskog kralja.

¹²² ZELKO, *Prekmurje*, str. 27.

¹²³ Isto, str. 28; pogledaj i rad: Hrvoje KEKEZ, „Između dva kralja: plemićki rod Babonića u vrijeme promjene na ugarsko-hrvatskom prijestolju, od 1290. do 1309. godine“, *Povijesni prilozi*, vol. 35, no. 35, Zagreb, 2008., str. 61-87.

¹²⁴ KARBIĆ M., „Gisingovci“, str. 21.

¹²⁵ Isto, str. 22.

V. (1270.-1272.) navedeno područje prodao za 4.000 maraka u finom srebru,¹²⁶ ali najbolje bi bilo zaključiti da je naprosto okupirano i, kroz silne ratove, promjene strana vodećih faktora, završilo u rukama štajerskog kapetana.¹²⁷ Velikih gotovo šest desetljeća stagnacije i pustošenja ostavit će dugotrajni trag na tom području i trebalo je proći više desetljeća kako bi Međimurje postalo poželjnim vlastelinstvom. U ovom razdoblju pustošenja dvije su ključne tvrđave, Čakovec i Štrigova, postale okosnicom budućega jedinstvenog posjeda između Mure i Drave.

POVRATAK U VLASNIŠTVO UGARSKOGA KRALJA

Godine 1328., dakle, Ulrik od Walseea, štajerski kapetan, vraća kralju Karlu Robertu posjede između Mure i Drave.¹²⁸ To je područje, međutim, i dalje očito bilo nestabilno, što se može naslutiti i u ispravi iz koje doznajemo da na tom području dobiva posjed izvjesni Donko, sin Dominika. Naime, on je s kraljem mijenjao posjed Oravu za onaj između Drave i Mure s utvrdama Čakovec i Štrigova.¹²⁹ No, očito nije bio zadovoljan stanjem na novostečenomu međimurskom posjedu, pa je zatražio od kralja novu zamjenu za posjede u Komaranskoj županiji,¹³⁰ a nakon toga i sam grad Komarno (*Komárom*).¹³¹ Osim stanja samog posjeda, iz ovih isprava prvi put saznajemo i da je Međimurje do tog vremena već obilježeno dvjema spomenutim utvrdama koje se navode kao *castra nostra*. Zanimljivo je da, prema Horvatu, dio Međimurja tada odlazi u ruke potomstva starih posjednika. On tako spominje Ivana, sina Haholdova, zatim Ivana, sina Egidijeva i Petra, sina Čakova od Kane.¹³² Nismo sigurni odakle Horvatu taj podatak, ali ne vidimo ni zašto bi ga izmišljao. Sve navedene članove možemo povezati s granom roda Hahold, Čanji (*Csányi*).¹³³ O čemu se tu točno radi i dalje nije poznato, ali gotovo sigurno nisu dobili ništa na trajno upravljanje.

Čini se da se stanje počelo popravljati tek nakon 1337., kada Karlo Robert (1301.-1342.) kreće u vojni pohod na austrijske zemlje i stiže čak do Ljubljane.¹³⁴ Vojvoda Albert II. daje nakon toga i posljednje utočište Gisingovcima, koji su još uvijek

¹²⁶ ZRINYI, *Monografija grada Čakovca*, str. 42.

¹²⁷ Engel, *The Realm*, str. 136.

¹²⁸ Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb, 1861., str. 104.

¹²⁹ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 34.

¹³⁰ CD X, str. 109, dok. 68.

¹³¹ Isto, str. 167-168, dok. 111.

¹³² HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 34.

¹³³ <http://genealogy.euweb.cz/hung/banffy1.html>, 17. 8. 2016.

¹³⁴ Engel, *The Realm*, str. 136.

pružali otpor ugarskom kralju, dakle, s prekidima, punih sedam desetljeća.¹³⁵ Ne možemo znati kome Međimurje u to vrijeme nominalno pripada i je li u posjedu ugarskog kralja čitavo to vrijeme ili ga daje nekim plemićima na uživanje, kao možda Héderváryima koje spominje Zrinyi.¹³⁶ Mi tek pouzdano znamo da godine 1350. kralj Ludovik Veliki (1342.-1382.) zbog zasluga u napuljskim vojnim pohodima posjed između Mure i Drave daje Stjepanu Lackoviću, dotadašnjem erdeljskom vojvodi.¹³⁷ Ovime je područje današnjeg Međimurja, nakon praktički osam desetljeća bezvlašća, konačno došlo u ruke jedne moćne ugarske velikaške obitelji, koja će kasnije i svoj identitet vezati uz sam posjed. Vidjet ćemo da će se to područje razviti u vrlo poželjno vlastelinstvo koje će i nakon Lackovića posjedovati najveći uglednici Kraljevstva.

LACKOVIĆI

Na početku rada govorili smo o njemačkim vitezovima koji stižu u Ugarsku. Dok je rod Haholda došao u drugoj polovici 12. stoljeća, neki su stigli i puno prije. Jedan od rodova koje Simon de Keza spominje je i rod Hermana, koji dolazi iz Nürnberga.¹³⁸ Istu priču potvrđuje nam i *Požunska kronika*, prema kojoj je rod Hermana stigao s kraljicom Gizelom, suprugom Stjepana I.¹³⁹ Rod je Hermana po svemu sudeći u Ugarskoj još od 10. stoljeća, a u izvorima se prvi put spominje tek 1226. godine.¹⁴⁰ O rodu Hermana govori i *Bečka ilustrirana kronika*, u kojoj stoji da je rod siromašan, čak ih se naziva slobodnim ljudima, tako da je upitno je li riječ o rodu proisteklom iz klasičnog plemstva.¹⁴¹ Rodonačelnik je Lackovića bio Lack, ili Ladislav, sin Dionizija od roda Hermana,¹⁴² koji je obnašao dužnost župana Sikula i župana Bistrice (*Beszterce*). Marija Karbić smatra da je pozitivan impuls u njegovoj karijeri odigralo srodstvo sa sucem kraljevskog dvora, Lambertom od istoga roda Hermana.¹⁴³ Kao što smo već spomenuli, njegov sin, Stjepan, 1350. dobiva Međimurje

¹³⁵ *Isto*.

¹³⁶ ZRINYI, *Monografija grada Čakovca*, str. 42.

¹³⁷ KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Jura Regni*, str. 118; CD XI, str. 619, dok. 477.

¹³⁸ KARBIĆ M., „Lackovići (Lackfi) iz plemićkog roda Hermán“, *V DG Jahrbuch Vol. 16*, Osijek 2009., str. 14.

¹³⁹ *Isto*.

¹⁴⁰ *Isto*.

¹⁴¹ *Isto*.

¹⁴² *Isto*; Vjekoslav KLAIĆ, „Hrvatski hercezi i bani za Karla Roberta i Ljudevita I. (1301-1382)“ *Rad JAZU*, knj. 53, Zagreb, 1900., str. 63; János KARÁCSONYI, *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*, Budimpešta, 1900., str. 617-634.

¹⁴³ KARBIĆ M., *Lacković*, str. 15.

s utvrdama Čakovec i Štrigova, a isti su posjedi godinu dana kasnije i potvrđeni od strane kraljice Elizabete.¹⁴⁴

Kako bismo dobili dojam o ugledu i snazi Stjepana Lackovića u Ugarskom Kraljevstvu 14. stoljeća, trebamo zaviriti u službe koje je obnašao. Počeo je kao magistar konjušara (1326.-1343.), pa nakon toga postao magistar tavernika. Osim toga, obnašao je dužnosti župana Njitranske, Šoprunske, Zagorske, Željezne i Solnočke županije, bio kaštelan utvrda Branč, Beckov i Holič te, na koncu, 1344. postaje i erdeljskim vojvodom.¹⁴⁵ Vidimo, dakle, da je dužnosti obnašao po čitavu Kraljevstvu i da je očito bio utjecajna osoba u koju kraljevi, kako Karlo Robert, tako i Ludovik Veliki, imaju visoko povjerenje. Stjepan je sudjelovao i u brojnim kraljevim vojnim aktivnostima. Srećemo ga tako u opsadi Zadra, gdje je zajedno sa Stjepanom Kotromanićem optužen od građana Zadra za primanje mita od Mlečana.¹⁴⁶ Bio je također vrhovni kraljev kapetan za vrijeme pohoda u Napuljsko Kraljevstvo.¹⁴⁷ Ludovik se, naime, tijekom tog pohoda zbog kuge odlučio vratiti, a Stjepan je unatoč zapovjedništvu nad demotiviranom i oslabljenom vojskom uspio pobijediti brojniju vojsku Ludovika Tarentskog kod Napulja. No, kod tog pohoda njegov je položaj i dalje bio težak. Pobunili su se i ostali gradovi, tako da je on prisiljen u vjernim mu gradovima ostaviti posade i vratiti se u Ugarsku kako bi o svemu obavijestio kralja. Kad se vratio s novom vojskom, ponovo je potukao Ludovika Tarentskog ispred Napulja. Nakon izdaje od strane nekih svojih plaćenika, u pomoć je morao pozvati kralja, a u kraljevu su pohodu sudjelovala i Stjepanova braća.¹⁴⁸ Zbog tih je uspjeha u konačnici i nagrađen Međimurjem. Bliskost s kraljem vjerojatno barem djelomično duguje i svom bratu Dioniziju, koji je gradio crkvenu karijeru, a jedno je vrijeme bio i tutorom kralja Ludovika.¹⁴⁹ Iako su Stjepan i njegova brojna braća imali posjede po čitavom Kraljevstvu¹⁵⁰ i bili jedni od najbogatijih ljudi svog vremena,¹⁵¹ ovdje ćemo se prije svega baviti likom Stjepana Lackovića, njegova istoimena sina i njihovim poslovima u Međimurju. Još godine 1351. i 1352. Stjepan je bio banom pa

¹⁴⁴ CD XI, str. 619, dok. 477; CD XII, str. 11-12, dok. 9.

¹⁴⁵ KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 15-16.

¹⁴⁶ Isto, str. 16; Vjekoslav KLAJČ, *Povijest Hrvata*, 5. sv., Zagreb, 1982., 2, str. 107.

¹⁴⁷ Vijesti o ovom pohodu donosi nam János Thuróczy u svojoj kronici. Vidi: János THURÓCZY, *Chronicle of the Hungarians*, prir. Pál Engel, Bloomington, 1991. To su primijetili još Vjekoslav KLAJČ i Rudolf HORVAT, kao i, naravno, Marija KARBIĆ.

¹⁴⁸ V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, 2: 110-115, 123-124; V. Klaić, *Hrvatski hercezi i bani*, str.63; KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 17.

¹⁴⁹ KARBIĆ M., *LACKOVIĆI*, str. 19.

¹⁵⁰ Imali su posjede u petnaest županija, od Erdelja do granice s Štajerskom. Vidi: KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 22.

¹⁵¹ Engel, *The Realm*, str. 182.

ga nalazimo u brojnim ispravama.¹⁵² Za nas je svakako najzanimljivija ona u kojoj dva dijela posjeda Ledenice u Međimurju priznaje nekom Benediktu i njegovu rodu iz Sv. Ivana kraj Koprivnice.¹⁵³ Taj se posjed nalazio na području između današnjeg Šenkovca i Lopatina.¹⁵⁴ Zanimljivo, kao susjedni posjedi spominju se i posjedi slobodnjaka, odnosno gradokmeta Ivana, sina Jurja iz *Wratha*, i posjed stanovitog Leustahija, sina *iobaqiona* Mihaela. Spominje se potom vinograd crkve u Krplivniku (mađ. Kapornak), kao i posjed Petra, sina Kolara, građanina Krplivnika.¹⁵⁵ Iz te isprave vidimo dakle da Međimurje nije jedinstveno vlastelinstvo, već da i dalje ondje posjede drži više plemićkih obitelji. Ne možemo međutim saznati jesu li oni u vazalnom odnosu s gospodarima Čakovca i Štrigove.

Očito se po uređenju situacije na ugarskom dijelu područja između Mure i Drave javljaju i članovi roda koji je nekada vladao tim područjem, roda Haholda, koji opetovano pokušavaju 1351., 1363. i 1376. dokazati da su to njihovi posjedi.¹⁵⁶ Utjecaj je Buzadove grane roda drastično pao krajem tog stoljeća, a ni Haholdi Lendavski, odnosno Banići, nisu uspjeli tada dobiti spor vezan za Čakovec i Štrigovu, unatoč tome što su bili vrlo utjecajni, što ćemo u nastavku rada i vidjeti.¹⁵⁷

Sinovi Stjepanovi, Emerik i Stjepan Čakovečki, imali su jednako uspješne karijere kao i otac te dogurali do časti palatina, najviše časti uz kralja. Obojica su bili i hrvatsko-dalmatinskim banovima.¹⁵⁸ O moći Lackovića posebno svjedoči i činjenica da su neke od najviših dužnosti obnašali gotovo kao nasljedne. Tako je, primjerice, Stjepana, sina Ladislavova, na dužnosti magistra kraljevih konjušnika naslijedio njegov brat Dionizije, pa zatim drugi brat Emerik, da bi nakon toga tu dužnost obavljali njegovi nećaci i sinovi. Ta je dužnost, dakle, bila u rukama iste obitelji sedamdesetak godina.¹⁵⁹ Slično je bilo i s položajem erdeljskog vojvode, koji, uz kraće prekide, drže četrdesetak godina.¹⁶⁰

Od istaknutih dužnosti, Stjepan Čakovečki¹⁶¹ je obnašao dužnost župana Sikula i Szatmara, godine 1371. postaje hrvatsko-dalmatinski ban, a godinu kasnije i erdeljski vojvoda.¹⁶² Što se vojne karijere tiče, 1373. ratuje s Mlečanima u Italiji, pobjeđuje kod

¹⁵² KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 18-19.

¹⁵³ CD XII, str. 126., dok. 87.

¹⁵⁴ KALŠAN, *Međimurska povijest*, str. 37.

¹⁵⁵ CD XII, str. 126-127, dok. 87.

¹⁵⁶ ZRINYI, *Monografija grada Čakovca*, str. 42.

¹⁵⁷ CD XV., str. 184, dok. 135.

¹⁵⁸ KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 21.

¹⁵⁹ *Isto*.

¹⁶⁰ *Isto*.

¹⁶¹ Treba napomenuti da je Stjepan prvi istaknuti velikaš koji je svoj identitet temeljio na utvrđi Čakovec.

¹⁶² KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 23.

Trevisa, a zatim gubi kod Lupe, gdje je i zarobljen.¹⁶³ Godine 1376., tijekom hodočašća u Svetu zemlju, gubi utjecaj na dvoru zahvaljujući Nikoli Gorjanskom, nakon što ga je godinu ranije Nikola potisnuo i s položaja erdeljskog vojvode.¹⁶⁴

Godina 1376. je izuzetno važna i za povijest samog Međimurja jer tada Stjepan zajedno s najbližim rođacima osniva pavlinski samostan na svom posjedu Verhel, koji su ujedno darovali samostanu.¹⁶⁵ Posjed je omeđen cestama koje vode prema Sv. Jurju, Mačkovcu, Šenkovcu, Nedelišću i Čakovcu, a Stjepan je također pavlinima poklonio i selo Zasad, šumu Glupetku i pripadajuće mlinove, obradivu zemlju i ribnjake, zajedno s pravom da napasuju stoku na njihovim posjedima.¹⁶⁶ Spomenutog samostana još ćemo se doticati u nastavku.

Već pod kraj života Ludovika Velikog Stjepan se, dakle, suočio s gubitkom utjecaja na dvoru i u tim je godinama obnašao tek dužnosti župana Šoprunske i Željezne županije.¹⁶⁷ Nakon smrti Ludovika, Stjepan Čakovečki je imenovan skrbnikom kraljice Marije, Ludovikove kćeri, kao i hrvatskim banom, te se čini da je Elizabeta u to vrijeme na njega računala kao na vodeću osobu koja će suzbiti otpor plemstva koje se diglo po smrti Ludovika. On je do jeseni 1383. i suzbijao otpor Ivana Paližne, koji je na vlast pokušavao dovesti Karla Dračkog.¹⁶⁸

Velik je dio srednjovjekovnog plemstva pohrvatila hrvatska historiografija 19. i prve polovice 20. stoljeća, prilagođavajući njihova obiteljska imena hrvatskom jeziku, ali s Lackovićima to nije slučaj. On se naime sam tako naziva u ispravama iz 80-ih godina, odnosno kao *Lazcouich*, *Lacchouich* ili *Laccouich*.¹⁶⁹ Stjepan 1384. više nije bio u milosti regentice Elizabete. Po Engelovu mišljenju, razlog tome je bilo protivljenje Elizabetinoj ideji da Mariju uda za Luja Orleanskog. Toj se ideji Stjepan protivio jer je smatrao da će uz Luja utjecaj Gorjanskih biti još veći. U tome, kako vidimo, nisu uspjeli.¹⁷⁰ Stjepanu tada ne preostaje ništa drugo nego da skupa s gornjolendavskim Szecsijima i zagrebačkim biskupom Pavlom Horvatom stane u otvoreni otpor Elizabeti, koji se na koncu u kolovozu 1384. i razbuktava. Njima su se pridružili brojni ugarski velikaši, a rješenje svojih problema vidjeli su u Karlu Dračkom.¹⁷¹ Već smo stoljeće ranije vidjeli kako u vrijeme bezvlašća i građanskih ratova plemstvo

¹⁶³ KLAJČ V., *Povijest Hrvata*, sv. 2, str. 192.; Karbić M., *Lackovići*, str. 23.

¹⁶⁴ KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 23.

¹⁶⁵ CD XV, str. 227., dok. 160.

¹⁶⁶ Na ist. mj.; Ivan DAMIŠ, *Iz prošlosti župe Čakovec*, Zagreb, 1994., str. 140.

¹⁶⁷ KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 24.

¹⁶⁸ *Isto*.

¹⁶⁹ *Isto*, str. 25; CD XVI, str. 382, dok. 303; *isto*, str. 390, dok. 309; *isto*, str. 395, dok. 312.; *isto*, str. 424, dok. 323.

¹⁷⁰ Engel, *The Realm*, str. 196-197.

¹⁷¹ KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 25; V. Klaić, *Povijest Hrvata*, 2, str. 242-244.

često, gledajući na vlastiti boljitak, odluči promijeniti stranu. Stjepan je prvo doveo 1385. Karla Dračkog u Budim, bio uz njega kad je preuzeo vlast, a nakon toga i napustio Budim kada Karlo biva po nalogu Nikole Gorjanskog smrtno ranjen.¹⁷² Ipak, već godinu kasnije srećemo ga u pratnji kraljica u Gyóru.¹⁷³

Koliko je situacija složena, a plemstvo prevrtljivo, svjedoči činjenica da iste te godine Stjepan Lacković, kao član Lige, skupine najviših baruna Kraljevstva, sudjeluje u ubojstvu Nikole Gorjanskog i preuzimanju vlasti.¹⁷⁴ Članovi Lige ga tako postavljaju za palatina i on je župan u Komaranskoj, Sabolčkoj, Vesprimskoj i Zalskoj županiji.¹⁷⁵ Ostalo je pitanje što s upražnjenim prijestoljem. Kraljica je Elizabeta umorena u siječnju 1387., a ni ponuda oprosta svim bivšim neprijateljima nije urodila plodom.¹⁷⁶ Liga uzima tada Sigismunda Luksemburškog, kojega je Ludovik prvotno i zamislio kao supruga Marije, za predvodnika i kapetana Kraljevstva, da bi konačno 31. ožujka 1387. bio i okrunjen za kralja. Naravno, imenovanje nije bilo bezuvjetno i kraljeva moć je slaba. Čak 80 od 150 kraljevskih utvrda je do 1396. prešlo u privatne ruke.¹⁷⁷ Plemstvo je, znači, i dalje igralo glavnu ulogu u Kraljevstvu, a jedan od njihovih predvodnika bio je upravo Stjepan Čakovečki. Uz njega bio je i Ivan Kaniški, kojime ćemo se također baviti u ovom radu. Lackovići se ipak u čitavom procesu nisu posjedovno okoristili kao neke druge obitelji. Čini se i da je Emerik, Stjepanov bratić, bio pogubljen u jednom od Sigismundovih nadiranja.¹⁷⁸ S vremenom Sigismundov položaj jača, a uloga Lige, pa samim time i Stjepanov utjecaj, slabe te tako vidimo da je Stjepan 1392. bio i maknut s pozicije palatina.¹⁷⁹

Godine 1396. odigrala se velika bitka s Turcima na Nikopolju i poraz kršćanske vojske. Ondje je sudjelovao i Stjepan te je zapovijedao desnim krilom Sigismundove vojske, a prema nekim je svjedočanstvima namjerno uzmaknuo pred Osmanlijama.¹⁸⁰ U vrijeme kad se Lacković vratio u zemlju nitko nije znao je li Sigismund uopće preživio bitku i tu Stjepan očito vidi priliku za jačanje vlastite moći i utjecaja.¹⁸¹ Marija Karbić smatra da razlog tome leži u ubojstvu Stjepanova bratića Emerika i micanju s pozicije palatina, međutim, za prevrtljivost plemstva i nije potrebno tražiti neke posebne razloge. U tim okolnostima je to zapravo njihovo prirodno pona-

¹⁷² KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 26; V. Klaić, *Povijest Hrvata*, 2, str. 252-254.

¹⁷³ *Isto*.

¹⁷⁴ Engel, *The Realm*, str. 198.

¹⁷⁵ KARBIĆ, *Lackovići*, str. 27.

¹⁷⁶ Engel, *The Realm*, 198-199.

¹⁷⁷ *Isto*.

¹⁷⁸ KARBIĆ M., *Lackovići*, str. 27.

¹⁷⁹ *Isto*, str. 28.

¹⁸⁰ *Isto*; Motiv izdaje se redovito javljao nakon poraza, ne vidimo zašto bi Stjepan Lacković namjerno sabotirao.

¹⁸¹ *Isto*.

šanje. Oportunizam i želja za jačanjem vlastite moći sasvim su dovoljan početak za sve akcije. Novoga kandidata za kralja Stjepan i njegovi istomišljenici pronalaze u Ladislavu Napuljskom. Međutim, ovaj je bio zauzet sukobima u samom Napuljskom Kraljevstvu, tako da je tek imenovao Stjepana i njegova istoimenog nećaka Stjepana od Symontornye svojim namjesnicima u Ugarskoj i Hrvatskoj. Od istaknutih članova Lige, pridružio im se tek unuk bana Mikca, Stjepan Prodavić. Kako bi dodatno osigurali krunu Ladislavu, Lackovići su sklopili sporazum sa sultanom Bajazidom, kada se kralj Sigismund iznenada vratio.¹⁸² Uzaludno se Stjepan pokušavao pomiriti sa Sigismundom; na uvelike opjevanom Krvavom saboru križevačkom, međutim, unatoč obećanoj sigurnosti, optužen je za veleizdaju i ubijen od ruku članova Sigismundove pratnje. Kako su već nekoliko puta pokazali izrazitu nevjeru kralju, takav rezultat zapravo i ne treba čuditi.

Na taj je način razbijena moć te na svom vrhuncu najvažnije velikaške obitelji Ugarskog Kraljevstva, čiji se najistaknutiji član odlučio nazvati upravo po središnjem posjedu Međimurja. Kako smo već zaključili da je obitelj posjedovala izuzetno velika financijska sredstva, ne treba čuditi što i Međimurje u njegovo vrijeme opet postaje vrlo poželjno vlastelinstvo, čiji se stari gospodari odjednom javljaju i traže svoja prava na njega, nakon što su ga napustili u vrijeme feudalnog bezvlašća krajem 13. i početkom 14. stoljeća. Još jedna velika zasluga je i uvođenje u posjed pavlina, čiji je samostan na koncu oslikan i freskama, jedinim srednjovjekovnim na području Međimurja.

SEČENJIJI

Horvat i Kalšan u svojim monografijama o povijesti Međimurja ustvrđuju da je Sigismund Luksemburški Međimurje predao braći Kaniškima (mađ. Kanizsai). Razmotrimo kako su oni do posjeda mogli stići. Kaniški su bili jedna grana roda Oslija, koja je svoj identitet nastavila graditi prema utvrđenom gradu Kaniži (danas Nagykanizsa) u Zalskoj županiji, koji je još Karlo Robert za zasluge u bitkama darovao Laurenciju od roda Oslija.¹⁸³ Njegov sin, Stjepan Kaniški, nastavio je graditi vrhunsku karijeru te je tako prvo bio biskup zagrebački (1356.-1376.), a zatim i „ban čitave Sklavinije“ (1362.-1366.).¹⁸⁴ Kroz dobre odnose s kraljem širio svoje posjede, pa tako 1363. godine dobiva posjede Ebergoz i Daad u Šopronskoj županiji.¹⁸⁵ Čini se da je nakon toga karijera Stjepana krenula nizbrdo. Prvo se upustio u čitav niz

¹⁸² Isto, str. 29.

¹⁸³ KLAJČ V., *Hrvatski hercezi i bani*, str. 70.

¹⁸⁴ Isto, str. 69.

¹⁸⁵ Isto, str. 70-71.

parnica, a zaslugama Nikole Kontha izgubio je i milost kralja te je čak proveo neko vrijeme u tamnici, nakon čega odlazi u Avignon na papinski dvor.¹⁸⁶ No, vratio se prije 1368. godine, potom nakon 1369. iznova preuzima upravljanje Zagrebačkom biskupijom i znamo da je kralj 1374. njemu i bratu Ivanu povjerio obranu Šopronske i Željezne županije.¹⁸⁷

Stjepan je imao i brata Ivana, čija karijera nije ni izbliza toliko impresivna. Bio je tek župan varaždinski i zagorski, međutim, on je imao tri sina, tri nasljednika koji će nastaviti voditi važne uloge u Kraljevstvu. Jedan je bio Stjepan i o njemu ne znamo puno, tek da je bio župan šomođski, a druga dvojica su bila Ivan i Nikola i upravo su oni odigrali navodno važnu ulogu u priči o Međimurju. Ivan je bio nadbiskup ostrogonski (1387.-1418.) i vrhovni kraljevski kancelar, dok je njegov brat na Sigismondovu dvoru bio magistar tavernika.¹⁸⁸ Kaniški su bili i članovima Lige koja je upravljala Kraljevstvom u vrijeme krize. Štoviše, Ivan je po svemu sudeći bio i njihov intelektualni vođa. Baš kao i ostali članovi Lige, značajno su povećali vlastite posjede. Godine 1387. tako stječu Kapuvár, tri godine kasnije Lockenhaus (hrv. Livka, mađ. Léka), a 1392. godine Sárvár.¹⁸⁹ Čini se da je Ivan u to vrijeme bio i jedan od glavnih savjetnika Sigismunda Luksemburškog.¹⁹⁰ On je kao ostrogonski nadbiskup bio i ključnim čovjekom prilikom odluke o odbijanju Vladislava Poljskog kao kandidata za ugarsko prijestolje, kojega je kao svojega supruga predložila Hedviga, sestra kraljice Marije.¹⁹¹

Ivanov brat, Stjepan 1395. postaje župan Šomođske županije.¹⁹² Ivan je, za razliku od Stjepana Lackovića, ostao na strani kralja i nakon bitke na Nikopolju, tako da je bio jedan od rijetkih uglednika koji su i dalje uživali njegovo povjerenje.¹⁹³ Pored njega, u kraljevu je uredu ostao tek još palatin Bebek.¹⁹⁴ Vjernost je bila nagrađena i posjedima, pa su tako zbog usluga iskazanih u građanskom ratu, ali i borbama s Turcima u Bosni, braća Kaniški dobila od kralja posjede buntovnika Stjepana od Simontornye, rođaka Stjepana Lackovića Čakovečkog, ubijenoga tjedan dana ranije u Križevcima.¹⁹⁵ No, međimurski posjedi Lackovića i dalje su ostali u rukama kralja, nigdje ne piše da su i oni predani Kaniškima. Ovdje je Horvat greškom zaključio da

¹⁸⁶ Isto, str. 72.

¹⁸⁷ Isto.

¹⁸⁸ Isto, str. 70.

¹⁸⁹ Engel, *The Realm*, str. 200.

¹⁹⁰ Isto, str. 201.

¹⁹¹ Isto.

¹⁹² CD XVIII, str. 60, dok. 46.

¹⁹³ O vjernosti svjedoči i: Thuróczy, *Chronicle of the Hungarians*, str. 60.

¹⁹⁴ Engel, *The Realm*, str. 204.

¹⁹⁵ CD XVIII, str. 195, dok. 132.

je među darovanim posjedima riječ i o Međimurju i upravo zbog toga je propustio vidjeti da će Međimurje prvi put u povijesti pripasti, po svemu sudeći, plemićkoj obitelji hrvatskih korijena.¹⁹⁶ Iako, kao što vidimo, Kaniških u Međimurju nikad nije ni bilo, završimo priču o ovom razdoblju te obitelji. Ivan je Kaniški sudjelovao u novoj uroti protiv Sigismunda 1401., kada je kralj bio i utamničen, no, srećom po Ivana, nije snosio prevelike posljedice zbog nevjere. Štoviše, kao ostrogonski je nadbiskup bio ključnom figurom nove Sigismundove krunidbe.¹⁹⁷ Godine 1403. Sigismund je amnestirao sve protivnike koji su položili oružje.¹⁹⁸

Dva mjeseca nakon što je nagradio Kaniške posjedima Stjepana od Simontornye, kralj je zamijenio Međimurje s nekim posjedima u Budimu, koje su držali sinovi Konye, Franko, bivši erdeljski vojvoda (1393.-1395.), i brat mu Šimun.¹⁹⁹ Riječ je o obitelji Sečenji (mađ. Szécsényi). Znameniti je Konya bio sin još znamenitijeg Tome Sečenjija, koji je odigrao ključnu ulogu u smirivanju strasti u Erdelju tijekom građanskog rata u vrijeme kralja Karla Roberta.²⁰⁰ Zahvaljujući podršci kralju, postao je erdeljski vojvoda 1321. i ostao na toj poziciji 21 godinu, nakon čega je privatiziraju Lackovići. Po smrti kralja Karla Roberta, Toma Sečenji bio je jedan od vodećih zemljoposjednika na tlu Ugarske.²⁰¹ Umire kao kraljevski sudac 1354. Njegov sin Nikola, nadimka Konya, također je obnašao razne funkcije i na koncu umro kao ban Hrvatske godine 1368.²⁰² Sečenjiji su se također bračno vezali uz grofove Iločke i gornjelen-davske Sečije.²⁰³ U vrijeme Sigismunda, dok mnoge obitelji riskiraju opstanak, pa i život u otvorenim suprotstavljanjima kralju, Sečenjiji očito znaju prepoznati trenutak za novi uspon među vodeće obitelji Kraljevstva, pa tako Franko i Šimun vrše ugledne dužnosti i vraćaju titulu vojvode Erdelja u obitelj. Osim toga, dobili su, u to vrijeme, jedan od poželjnih posjeda u Kraljevstvu, rezerviran za ljude od visokog kraljeva povjerenja, posjed između Mure i Drave. Nismo sigurni zašto su ga uspjeli izgubiti, možda im na koncu ni nije dan u trajno vlasništvo, već samo na upravljanje, ali definitivno ga nisu izgubili zbog nevjere, pošto su, za razliku od Kaniških, oni ostali na strani kralja i tijekom krizne 1401. godine. Stoga nije čudno da Šimuna godine

¹⁹⁶ Već je nekoliko puta napomenuto da je glavni razlog pisanja Horvatove monografije upravo dokazivanje da je Međimurje hrvatsko. Uvjereni smo da bi ga spoznaja o rodu hrvatskih korijena itekako obradovala.

¹⁹⁷ Engel, *The Realm*, str. 208.

¹⁹⁸ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 44.

¹⁹⁹ CD XVIII, str. 216, dok. 143.

²⁰⁰ Engel, *The Realm*, str. 133.

²⁰¹ Isto, str. 144.

²⁰² Isto, str. 182.

²⁰³ <http://genealogy.euweb.cz/hung/szecsényi.html>, 25. 8. 2016.

1408. vidimo i u osnivačkoj povelji Zmajskog viteškog reda.²⁰⁴ Redosljed nabranjanja važnih ljudi Kraljevstva nudi i uvid u svojevršni društveni status i još važnije, status u očima kralja,²⁰⁵ pa možemo primijetiti da su u toj eliti Kraljevstva Sečenjiji negdje u sredini. Primijetiti ćemo također da su na visokom drugom mjestu grofovi Celjski, čiji strelovit uspon počinje upravo u vrijeme Sigismunda i upravo će oni biti sljedeći gospodari Međimurja. Ono što se također može zapaziti jest da na listi nema Banića Lendavskih. Iz nekog ih razloga Sigismund nije previše podnosio. Je li to bilo zbog spora sa Zagrebačkom biskupijom ili zbog nečeg prije, ne znamo, ali njihovim micanjem u stranu je zapravo otvoren i put nekadašnjim Žovnečkim. Sečenjiji su sa Sigismundom ostali u dobrim odnosima sve do 1424., kada je Nikola od Salga, sin Šimunov, bio optužen za nelegalno kovanje novca. Kralj je u strašnoj osveti savnio njegov dvorac za zemljom i konfiscirao mu čitav patrimonij.²⁰⁶

Ono što je nama posebno interesantno jesu rezultati genealoških istraživanja koji pokazuju da Sečenjiji vjerojatno potječu od Kačića, staroga hrvatskog roda koji povijest pamti po gusarenju. Ti su Kačići, zadobivši milost Andrije II. u vrijeme njegova hercegovanja i čestih sukoba s bratom Emerikom, kao vjerni njegovi sljedbenici nagrađeni posjedima na sjeveru, kao i uglednim pozicijama. Upravo na početku 13. stoljeća javljaju Kačići na tlu Ugarske, a da su bili strano plemstvo, vjerojatno bi ih spominjao i Simon de Keza. Primjetna su također neka zajednička imena kod ugarskih i omiških Kačića.²⁰⁷ No, do vremena njihova kratkog boravka u Međimurju oni su već usvojili novi identitet te se imenovali po posjedu stečenom u Ugarskoj, a jesu li do tada posve prekinuli i veze sa svojim omiškim precima valja tek istražiti. Bilo kako bilo, čini se da godine 1404. Međimurje opet prelazi u vlasništvo državne riznice.²⁰⁸

²⁰⁴ *Nos vero Stephanus Despoth, Dominus Rasciae, item Hermannus Comes Cily et Zagoriae, Comes Fridericus, filius eiusdem, Nicolaus de Gara, Regni Hungariae Palatinus, Stiborius de Stiboricz alias Vaiuoda Translyuanus, Joannes filius Henrici de Thamassy, et Jacobus Laczk, de Zantho, Vaiuodae Translyuani, Joannes de Maróth Machouiensis, Pipo de Ozora Zewreniensis, Bani; Nicolaus de Zeech Magister Tauernicorum regalium, Comes Karolus de Corbauia, supremus Thesaurarius regius, Symon filius condam Konye Bani de Zecheen, Janitorum, Comes Joannes de Corbauia, Dapiferorum, Joannes filius Georgii de Alsaan Pincernarum, Petrus Cheh de Lewa Agazonum Regalium Magistri, Nicolaus de Chak, alias Vaiuoda Translyuanus, Paulus Byssenus, alter Paulus de Peth, pridem Dalmatiae, Croatiae ac totius Sclauoniae Regnorum Bani, Michael, filius Salamonis, de Nadasd Comes Siculorum regalium, Petrus de Peren, alias Siculorum nunc vero Maramorossiensis Comes, Emericus de eadem Peren secretarius Cancellarius regius et Joannes filius condam Domini Nicolai de Gara Palatini, praescriptorum regnorum Barones.*; Preuzeto: Robert Kurelić, „Pregled povijesti grofova Celjskih“, *Historijski zbornik*, knj. 59, Zagreb, 2006., str. 201-216.

²⁰⁵ Isto.

²⁰⁶ Engel, *The Realm*, str. 214.

²⁰⁷ Ivan MAJNARIĆ, „Prilog diskusiji o genealoškoj svezi omiških i ugarskih Kačića“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 26, Zagreb, 2008., str. 49-58.

²⁰⁸ Jenő HALLER, *Povijest Legrada*, Legrad, 2016. (prvo izdanje 1912.), str. 29.

CELJSKI

Međimurje s utvrdama Čakovec i Štrigova je dakle godine 1405. nesumnjivo pripadalo kralju Sigismundu i on ga je založio grofu Hermanu Celjskom za svotu od 48.000 zlatnih ugarskih florena. Prijateljski odnos Hermana i Sigismunda započinje od 1396. i bitke kod Nikopolja te je od tada Herman vjeran suputnik kraljev. Nagrade su uslijedile odmah nakon Krvavog sabora u Križevcima, pa tako, ubrzo, Celjski u nasljeđe dobivaju titulu župana zagorskog te brojne posjede u trajno vlasništvo. Zagorje je tada neizmjereno bogato utvrdama. Međimurje su držala tri znamenita pripadnika Celjskih, Herman (†1435.), Fridrik (†1454.) i Ulrik (†1456.), te nakon smrti Ulrika jedno vrijeme i njegova žena Katarina. Put i nagli uspon ove obitelji omiljena je tema historiografije već gotovo dva stoljeća, a osim povijesnih,²⁰⁹ o njima postoje i književna djela.²¹⁰ Kao što vidimo, gotovo da i nema sinteze, bilo da je riječ o povijesti slovenskih, hrvatskih ili srpskih zemalja u srednjem vijeku, bilo da je riječ o povijesti Ugarskog Kraljevstva ili Svetorimskog Carstva, a da u njoj dio nije posvećen njima. Osim što je riječ o jednoj od najutjecajnijih i najuglednijih obitelji svojeg vremena, posebnu zanimljivost nude i brojne intrige, ljubavni zapleti, pa i ubojstva koja se vežu uz sudbinu članova grofovske obitelji Celjskih. Uza sve navedeno, slovenska je historiografija, na neki način, u njima pronašla i svoje junake, baš kao što je hrvatska svoje pronašla u Zrinskima. Smatramo da nema nikakvog smisla potanko objašnjavati njihovu ulogu u visokoj politici Kraljevstva. Literature je o tome i više nego dovoljno. Ovdje ćemo se tek pozabaviti njihovim djelovanjem u Međimurju.

Ono što je za povijest Međimurja važno njihova je donacija sela Šenkovec pavlinskom samostanu, čime su žitelji Šenkovca postali kmetovi samostana. Osim toga, Herman je i dogradio zapadnu stranu samostana, a mjestimice i dao oslikati grobove svoje obitelji.²¹¹

²⁰⁹ Franz KRONES, *Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli*, Dio prvi: *Die Freien von Saneck und der erste Graf von Cilli*, Dio drugi: *Die Cillier Chronik*, Graz, 1883.; Tomislav Raukar, „Grofovi Celjski i hrvatsko kasno srednjovjekovlje“, *Historijski zbornik*, knj. 36, Zagreb, 1983., str. 113-140; Nada Klaić, *Zadnji knezi Celjski v deželah sv. krone*, Celje, 1982.; Oto Luthar (ur.), *The Land Between. A History of Slovenia*, Frankfurt, 2013., str. 159-175; Peter Štih, *The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History*, vol. 2, Leiden – Boston, 2010., str. 338-381; Kurelić, *Pregled povijesti grofova Celjskih* *Historijski zbornik*, knj. 59, Zagreb, 2006., str. 201-216.

²¹⁰ Anton NOVAČAN, *Celjska kronika*, Ljubljana, 1925.

²¹¹ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 47; Josip Bedeković, *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in rudibus Stridonis occultatum*, Neostadii, 1852., str. 271-272.

Njegov sin, Fridrik, četrdesetih godina 15. st. gradio je u Štrigovi crkvu sv. Jeronima, a 1447. crkva je i dovršena.²¹² Čak je i papa Nikola V. dao posebni oprost od grijeha onima koji hodočaste sv. Jeronimu u Štrigovu.²¹³ Očito je još u srednjem vijeku postojala predaja prema kojoj je sv. Jeronim bio rodom upravo iz Štrigove. Čini se također da su Celjski ostavili vrlo dubok trag u graditeljskoj baštini Međimurja i da su upravo oni pokrenuli trend izgradnje i doveli na svoja imanja majstore iz graditeljskog kruga Petra Parlara iz Praga. Taj se trend nastavio i nakon što obitelj izumire, pa možemo zaključiti da su sva gotička svetišta u Međimurju, od kojih su se neka sačuvala do danas, dugujemo upravo politici Celjskih.²¹⁴

Prilikom brojnih sukoba Celjskih Međimurje je bilo i metom napada. Tako je Ivan Hunjadi (mađ. Hunyadi) predvodio napad na Čakovec 1446., koji je na koncu bio odbijen.²¹⁵ Prema nekim je izvorima Hunjadi tom prilikom raspolagao s čak 15.000 vojnika, ali ne znamo koliko ih je zaista poveo u Međimurje. No, takva je sila bez sumnje činila ogromnu štetu gdje god da bi se pojavila pa se neće odviše pogriješiti ako se zaključi da je nakon povlačenja Hunjadija Međimurje ostalo temeljito opustošeno.

Nakon ubojstva Ulrika u Beogradu imanjem je nastavila upravljati Katarina Celjska, kći despota Brankovića. Ipak, druga polovica 15. stoljeća zbog opterećenosti ratova s Turcima razdoblje je izuzetno velike konkurentnosti plemstva,²¹⁶ tako da je situacija u kojoj je Katarina nastojala zadržati sve posjede Celjskih bila posve nerealna. Nakon što joj je dobar dio imanja silom oduzeo Jan Vitovec,²¹⁷ Katarina je ostatak naumila

²¹² HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 49.

²¹³ Isto, str. 50; Bedeković, *Natale solum*, str. 175-176.

²¹⁴ Zdenko BALOG, *Graditeljska baština Hermana Celjskog i njezini odrazi u 15. stoljeću u zapadnoj Slavoniji*, doktorski rad, Zagreb, 2012.

²¹⁵ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 49.

²¹⁶ Osmanskom se ugrozom, konkurentnošću plemstva i sudbinom plemenitih obitelji u Hrvatskoj najviše bavio Ivan Jurković: „Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet“, *Povijesni prilozi*, god. 25, br. 31, Zagreb, 2006., str. 39-69; isti, „Socijalni status i prisilni raseljenici podrijetlom iz hrvatskih plemićkih obitelji u zemljama njihovih doseoba za trajanja osmanske ugroze“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 23, Zagreb, 2005., str. 63-85; isti, „Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet“, *Povijesni prilozi*, god. 25, br. 31, Zagreb, 2006., str. 39-69; isti, „Turska opasnost i hrvatski velikaši – knez Bernardin Frankapan i njegovo doba“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 17, Zagreb, 1999., str. 61-83. Osim navedenih radova, autor se bavio i pojedinačnim slučajevima ugroženih i raseljenih plemićkih obitelji: isti, „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića *de Werhreka de Mala Mlaka* (Dio prvi – Stjepan Berislavić Vrhrički i Malomlački)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 20, Zagreb, 2002., str. 125-164; isti, „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića *de Werhreka de Mala Mlaka* (Dio drugi – Nasljednici Stjepana Berislavića tijekom 16. st.)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 21, Zagreb, 2003., str. 119-180; isti, „Ugrinovići od Roga – Raseljena obitelj plemenitog roda Šubića Bribirskih za trajanja osmanske ugroze“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 26, Zagreb, 2008., str. 71-85.

²¹⁷ HORVAT, *Poviest Međimurja*, str. 54-55.

prodati caru Fridriku za 29.000 zlatnih ugarskih florena i grad Postojnu u Kranjskoj, međutim, taj ugovor nije na kraju bio sproveden.²¹⁸ Iako je na kraju Katarina prihvatila ponudu Jana Vitovca da mu proda gradove Varaždin, Čakovec, Štrigovu, Đurđevac, Rakovec i Medvedgrad za 62.000 zlatnih ugarskih florena,²¹⁹ vidjet ćemo da njena odluka nije imala nikakve veze s daljnjom sudbinom Međimurja.

FRIDRIK LAMBERG

Čakovec i čitavo Međimurje bili su tek jednim djelićem ogromne državine Celjskih koja se protezala dijelom današnje Hrvatske, Slovenije i Austrije. Međimurje njima nije bilo središnjim posjedom, pa da bismo se detaljnije pozabavili zbivanjima u to vrijeme, trebalo bi ući u trag upraviteljima međimurskih posjeda. Znamo da su nakon smrti Ulrika (1456.) to bila braća Fridrik i Ivan Lamberg.²²⁰ Očito su tu dužnost obnašali u službi Celjskih, da bi kasnije ostali vjerni i kralju Matiji Korvinu (1458.-1490.). Uzalud je Ulrikova udovica Katarina pokušavala na sve načine zadržati posjede pokojnog muža pa tako i Međimurje. Korvin ih je temeljem ošasnog prava oduzeo i na koncu je Međimurje dao već spomenutom kaštelanu Fridriku u zajam za 24.000 zlatnih florena na nama nepoznat vremenski rok.²²¹ Kralju je novac prijeko bio potreban zbog ratova koje je vodio na sve strane, a glede Međimurja se *de facto* gotovo ništa nije promijenilo, Fridrik Lamberg je ostao gdje je i bio. On je ostavio i važan trag u povijesti već spominjanoga pavlinskog samostana jer je, nakon što su Celjski samostanu darovali Šenkovec, samostanu darovao Mačkovec zajedno sa svim dobrima.²²² Po svemu sudeći je taj samostan bio vjerskim središtem svih međimurskih velikaških obitelji. Nakon što je rok zajma istekao, posjed je vraćen kralju, pošto ga između godina 1470. i 1473. daje Ernuštima.

O Lamberzima nema puno literature, posljednji se na njih osvrnuo Jernej Kotar u svojoj doktorskoj disertaciji.²²³ Temelje uspješnosti obitelji postavio je još Viliam II., za vrijeme kojega Lamberzi postaju jednim od najvećih posjednika u Gorenjskoj, a godine 1396. ušao je u posjed utvrde Gutenberg, koja postaje novim sjedištem obitelji. Njegov sin Juraj I. karijeru je gradio kao kaštelan utvrda Waldenberg i Kamen. Čini se da su već u vrijeme sukoba Celjskih i Habsburgovaca znali plivati između dvije

²¹⁸ Isto, str. 55.

²¹⁹ Isto, str. 56.

²²⁰ Isto, str. 56.

²²¹ ZRINYI, *Monografija grada Čakovca*, str. 47.

²²² Marijana KORUNEK, „Pavlinski samostan u Šenkovcu i grofovi Zrinski“, *Croatia Christiana periodica*, vol. 38, no. 73, Zagreb, 2014., str. 55.

²²³ Jernej KOTAR, *Deželnoknežja oblast in uprava na Kranjskem v času Friderika III. Habsburškega*, neobjavljena doktorska disertacija, Ljubljana, 2016., str. 178-181 i 186-189.

sukobljene strane, gledajući prije svega interese svoje obitelji. Osim Čakovca, uživali su još priličan broj posjeda Celjskih, čime su ušli i među dobrostojeće ugarsko plemstvo. Jurja I. je naslijedio njegov sin Juraj II., u vrijeme kojega Lamberzi postaju jedna od glavnih i najuglednijih plemićkih obitelji u Kranjskoj. Bili su u tijesnoj vezi i s Fridrikom III. Habsburškim (car 1452.-1493.), na čijem je dvoru bio odgajan Gašpar II., Jurjev sin. Čini se da je Ivan I., sin Jurja II., bio i prvi kaštelan Čakovca iz te obitelji, da bi ga kasnije na toj poziciji naslijedio brat, već spomenuti Gašpar.

Još u vrijeme Sigismunda primjećujemo da visoko plemstvo, a samim time i njihovih vazali, igraju važne uloge u zemljama pod različitim krunama, pošto se u Sigismundu povezala uloga kralja Ugarskog Kraljevstva i uloga cara Svetorimskog Carstva. Celjski, kao najmoćniji među njima, na svom vrhuncu gotovo neovisno vladaju golemim posjedima u obje države i jedni su od glavnih aktera i u borbama za samu krunu. Sasvim je razumljivo da oni na svojim posjedima u obje države postavljaju ljude od visokog povjerenja i, sasvim u skladu s vremenom i običajima, ne vode brigu o tome kojeg je podrijetla koje plemstvo. Nakon izumiranja njihove muške loze to plemstvo, još dodatno ojačalo, nalazilo se u situaciji u kojoj se posjedi koje su kontrolirali nalaze u obje države. Isto tako, nakon godina i desetljeća držanja određenih posjeda i vršenja službi pod okriljem Krune sv. Stjepana, oni su kreirali političke veze i poznanstva koje nisu mogle biti prekinute promjenom političkih okolnosti. Još je zanimljivije što su se vrlo brzo našli u središtu sukoba Matije Korvina i cara Fridrika III. Što se točno događalo s mnogima od njih u toj situaciji tek treba istražiti. primjerice, Fridrika Lamberga nalazimo u Međimurju i desetljeće nakon izumiranja Celjskih i očigledno su znali plivati u novonastalim situacijama. U ovom slučaju znamo da je Fridrik Lamberg Matiji Korvinu bio vrlo važan u ratovanju s Osmanlijama u Bosni. U toj za kralja vrlo važnoj ekspediciji, koja je između ostalog i učvrstila njegov položaj kao vladara,²²⁴ sudjelovao je i čakovečki kapetan, pa vidimo tako da kralj nalaže Zagrebačkom kaptolu da za rat protiv Turaka doznači konje onim vojnicima koje izabere upravo Fridrik Lamberg!²²⁵

ERNUŠTI

Vrlo specifično vrijeme kralja Matije Korvina, u kojem ratovi, kako s Turcima, tako i s Nijemcima, dostižu vrhunac, donijelo je sa sobom i dobar dio nove elite.²²⁶ Osim već opisanog odnosa s dobrostojećim vazalima Celjskih, Korvin je otišao i korak dalje. On se, naime, nije libio ni ljude čiji je ugled dotaknuo dno, ako je u njima

²²⁴ Ratom u Bosni Matije Korvina u posljednje se vrijeme bavi kolega Davor Salihović.

²²⁵ Andrija LUKINOVIĆ, *Povijesni Spomenici Zagrebačke biskupije (1441-1465)*, Zagreb, 2004., str. 537, dok. 478.

²²⁶ O razdoblju Matije KORVINA vidi: Engel, *The Realm*, str. 298-323.

prepoznao potencijal za velik doprinos u kreiranju njegove kraljevske moći, pretvoriti u magnate. Kako su njemu mogli zahvaliti vlastiti napredak, tako su mu iskazivali neupitnu odanost. Korvin je vrlo brzo po dolasku na vlast, zbog ratnih potreba, odlučio unaprijediti financijski sustav Kraljevstva i povećati porezne prinose u kraljevsku blagajnu. U vrijeme njegova dolaska na vlast, državni prihodi krune bili su oko 250 tisuća zlatnih ugarskih florena godišnje, što nikako nije moglo dostajati za sve potrebe.²²⁷ Preko četrdeset puta u 33 godine svoje vladavine Matija je nametao izvanredni porez, a sve egzempcije, odnosno privilegije plemstvu da nisu dužni plaćati poreze, dokinute su godine 1467. Prinosima u kraljevsku blagajnu upravljao je genijalni financijer i glavni akter naše priče, Ivan Ernušt (mađ. Ernuszth).²²⁸

Prema nekim su autorima Ernušti po podrijetlu bili švedski Židovi,²²⁹ neki spominju da su došli iz Švapske,²³⁰ a neki iz Beča,²³¹ i bilo kako bilo, izgleda da je riječ o prognanicima koji su svoju sreću potražili u Budimu. Trenutno nam je nemoguće ispratiti njihov put do kraljeva društva, ali znamo da je nekoliko kovanica već u razdoblju od 1458. do 1460., a zatim i iz 1463. označeno s *BE* serijom, što predstavlja skraćenicu za Buda-Ernuszth,²³² a 1464. Ivan biva postavljen za glavnog kraljevog rizničara. Gotovo svi se autori slažu da je upravo Ivan Ernušt glavni operativac i mozak kraljevoga golemog povećanja prihoda, iako, po svemu sudeći, u to vrijeme još nije uživao i goleme posjede. Da bi to postigao, a i da bi obnašao visoke funkcije, bilo je neminovno da se Ivan pokrsti. Visoko plemstvo Kraljevstva nije previše blagonaklono gledalo na poreze koji su im bili nametani, a vjerojatno ni na Ernušte same, pa se tako dižu slavonski ban Ivan Tuz, veliki pjesnik Ivan Česmički (Janus Pannonius), koji je također obnašao dužnost bana, zatim ostrogonski nadbiskup Ivan Vitez od Sredne i slavonsko-hrvatski ban Blaž Podmanički, s namjerom da na ugarsko prijestolje dovedu poljskog kraljevića Kazimira.²³³ U takvoj je situaciji Korvin slavonsku banovinu, koju su držali Nikola Iločki i Damjan Horvat dao „banjsko-bistričkom županu i svome podaniku Ivanu Ernuštu da je drži do konca svoga života“.²³⁴ Ivan je očito, osim vrhunskog obavljanja službe, bio vrhunski i u osobnom bogaćenju, pa tako vidimo da je posudio Korvinu 1469. godine 6.000 zlatnih florena za očuvanje

²²⁷ László KONTLER, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 2007., str. 128.

²²⁸ *Isto*.

²²⁹ KALŠAN, *Međimurska povijest*, str. 48; Ivan Bojničić-Kninski, „Grb bana Sigismunda Ernušta Čakovačkoga“, *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, god. 13, br. 3, Zagreb, 1931., str. 68.

²³⁰ Edgar GUEST, „Johannes Ernuszth – A Remarkable Career“, *The Shekel*, vol. 33, no. 4, New York, 2000., str. 43.

²³¹ Engel, *The Realm*, str. 310.

²³² Guest, „Johannes Ernuszth – A Remarkable Career“, str. 43.

²³³ KLAJČ N., *Koprivnica u srednjem vijeku*, str. 129.

²³⁴ *Isto*.

graničnih utvrda, za što ga je ovaj nagradio ustupanjem urbure banskobistričkih rudnika.²³⁵ Kao najbližeg suradnika, predstavlja ga i kao kraljevskog viteza i „kuma“ (*compater*), tako da je imenovanje banom bilo samo kruna njegove karijere. Na kraju krajeva, on je i bio taj koji je kao Korvinov opunomoćeni poslanik otišao u Napulj kako bi isprosio ruku kraljice Beatrice.²³⁶

Što se posjeda tiče, moguće je da su Ernušti Međimurje dobili još između 1470. i 1473. godine.²³⁷ Poznato je da im je godine 1477. Korvin darovao kaštele Đurđevac, Prodavić i Koprivnicu sa 109 sela, s time da su mu morali isplatiti 20.000 florena te kaštel i posjed Dobru Kuću kraj Daruvara. U istoj im je ispravi ustupio i posjede Čakovec i Štrigovu te ih oslobodio poreza na tri godine.²³⁸ Ivan Ernušt umire godine 1476. i time završavamo priču o njemu. U stranoj se historiografiji često u kontekstu Celjskih zna koristiti izraz *cindarella story*, kojim se pokušava istaknuti strelovit uspon te obitelji u vrijeme Sigismunda, iako su Celjski i prije Sigismunda bili dobrostojeće plemstvo s brojnim posjedima. Kako bismo tek nazvali priču o čovjeku koji u zatvorenom feudalnom društvu od židovskog prognanika u nekoliko desetljeća dolazi do pozicije jednog od najutjecajnijih ljudi Kraljevstva i drži u posjedu neka od najboljih vlastelinstva? Ono što je još važnije, Ivan je osigurao sigurnost i lagodan život i sljedećim generacijama svoje obitelji i to u vrijeme kad počinje najveća konkurentnost plemstva na ovim prostorima, u vrijeme kada brojno ratom prognano plemstvo s područja srednjovjekovne Hrvatske, Hercegovine i Bosne seli na sjever Kraljevstva radi izgradnje osnovne egzistencije vlastite obitelji.

Dakle, nakon što su braća Ernušti godine 1477. nadareni spomenutim posjedima, oni su godinu dana kasnije i uvedeni u njih.²³⁹ Ernušti su se potom godinama sporili s mnogim susjedima, kako Ivan II., tako i brat mu pečujski biskup Sigismund, što je vjerojatno rezultat određene netrpeljivosti koje je staro plemstvo osjećalo prema skorojevićima.²⁴⁰ Sigismund je, kao što smo već spomenuli, bio pečujski biskup (1475.-1505.) te uz to i glavni kraljev rizničar, dok je Ivan kao sudrug Jurja Kaniškog obnašao dužnost bana Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (1508.-1509.).²⁴¹ Ivan II. je Čakovec pretvorio u svoj matični posjed te se identificira po njemu,²⁴² a u vrijeme

²³⁵ Isto, str. 130. Urbura je porez na dohodak izvađene rudače, koja je često ustupana kao plaća vladarevim pouzdanicima.

²³⁶ Isto.

²³⁷ SRŠA, „Čakovečki Stari grad za Ernušta“, *Kaj*, 4/5, Zagreb, 2008., str. 110.

²³⁸ Dražen NEMET, „Koprivnica i Ernušti“, *Podravina*, vol. 8, br. 13, Koprivnica, 2008., str. 77.

²³⁹ KLAJČ N., *Koprivnica u srednjem vijeku*, str. 130.

²⁴⁰ Ferdo ŠIŠIĆ, „Iz arkiva grofova Pongrácza“, *Starine JAZU*, knj. 36, Zagreb, 1918., str. 42-43.

²⁴¹ Vjekoslav KLAJČ, „Topografske sitnice“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, vol. 9, no.1, Zagreb, 1907., str. 193.

²⁴² SRŠA, *Stari grad' za Ernušta*, str. 111.

su ove dvojice braće odrađene značajne preinake na fortifikacijama Starog grada.²⁴³ Današnji grb grada Čakovca također potječe od grba Ernuštovih, koji nalazimo i u pečatima, prvo Sigismunda, a zatim i Ivana II. Ernušta.²⁴⁴ Jasan je dakle njihov nemjerljiv doprinos povijesti Čakovca i čitavog Međimurja, a priču o njima ćemo ovdje i prekinuti, barem što se ovog rada tiče. Zanimljivo je što Ernušte gotovo uopće ne pronalazimo u narativnim izvorima iz tog vremena, pretpostavljamo da su ih i ondašnji kroničari često doživljavali kao skorojeviće i samim time manje vrijedne.

Upravo se i u vrijeme Ernušta, godine 1479., desio najstravičniji napad Osmanlija zabilježen na području Međimurja.²⁴⁵ Prema osmanskome kroničaru, Ibn Kemalu, Osmanlije su tada pustošile čitavim Međimurjem te na kraju napali Nedelišće, koje je čine se u to vrijeme najvažnije kulturno i društveno središte na području Međimurja. Tamo se uz to nalazila i tridesetnička utvrda u koju su se sklonili branitelji utvrde i stanovništvo iz mjesta. Međutim, branitelji nisu dugo izdržali i akindžije su na koncu tu utvrdu zauzele i spalile „nevjernike“ u njoj, „a rečeni cvatući grad razrušili i uništili, krenuli su otuda zdravo i veselo, s beskrajnim plijenom i opet izbili u ćesarevu zemlju“.²⁴⁶ Zanimljivo je također da tada Ibn Kemal spominje da su neki mještani „bili izašli iz kuće islama i zamijenili svjetlo vjere „tamom nevjerništva“, „a u tom kraju se nastanili“,²⁴⁷ što znači da je Međimurje već tada nastanjeno stanovništvom prognanim iz srednjovjekovnih hrvatskih i ugarskih zemalja i stanovništvom koje je očito na određen period i prihvatilo islam, dok nije natrag prebjeglo u katoličke zemlje.²⁴⁸

ZAKLJUČAK

Pregledom srednjovjekovne povijesti međimurskog plemstva lako je zaključiti da je riječ o obiteljima koje su imale ozbiljan utjecaj na politička zbivanja u čitavom Kraljevstvu, tako da je ova studija, kao što smo na početku upozorili, tek uvod u tu problematiku. Nakon rješavanja graničnih pitanja sa Štajerskom, dolazi do stabilizacije života plemstva i na području Međimurja i Prekmurja počinje dominirati plemeniti rod Haholda, čiji je rodonačelnik bio podrijetlom iz Njemačke. Iako su najveći utisak ostavili potomci Buzadove grane roda, vidimo da kroz čitavo razdoblje imamo prisutnost članova lendavske grane, koja je zadržala ime Hahold do

²⁴³ *Isto*.

²⁴⁴ Ivan BOJNIČIĆ-KNINSKI, „Grb bana Sigismunda Ernušta Čakovačkoga“, str. 65-68.

²⁴⁵ Izvještaj o 7. glavi Ibn Kemalovog „Ljetopisa“ nalazimo u: Dušanka BOJANIĆ, „Dve godine istorije Bosanskog krajišta (1479. i 1480.) – prema Ibn Kemalu“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 14-15, str. 33-50

²⁴⁶ Misli se na carevu zemlju, dakle, prešli su u Štajersku.; *Isto*.

²⁴⁷ *Isto*, str. 38.

²⁴⁸ Na rad s analizom spomenutog izvora upozorio me kolega Davor Salihović.

1272., kada prvo postaju Lendavski, da bi sredinom sljedećeg stoljeća postali Banffyji, odnosno Banići, i na taj način označili svoj identitet titulom koju su često s ponosom nosili. U Međimurju Buzad 1215. godine kupuje posjed i nakon toga, sve do zadnje četvrtine 13. stoljeća, rod bilježi prosperitet i po jasnom obrascu polako preuzima posjede starosjedilačkoga sitnog plemstva i gradokmetskih zajednica, a svoju dominaciju ovim prostorima, skupa s ostalim elitnim plemstvom, okrunili su i povlasticom iz 1232., prema kojoj plemstvo županije Zala samo presuđuje u svojim sporovima. Članovi tog roda, poput Buzada i Čaka, trajno su upamćeni u lokalnoj zajednici, pa tako središte županije danas nosi ime Čakovec, a jedan kvart tog grada Buzovec. Posebno nam je zanimljiv slučaj Čaka jer je do sada pogrešno smatrano da je grad dobio ime po ugarskomu plemenitom rodu Čak, a ne osobnom imenu člana roda Haholda. U gornjem Međimurju, imamo i naselje Banfi, koje je naziv dobilo po njihovim rođacima sa sjedištem u Lendavi. Iako postoje brojni radovi vezani uz slojevitost rodovskog plemstva i imamo, još uvijek aktualnu, raspravu koja traje više od stoljeća, u slučaju roda Haholda ne možemo primijetiti drugačije identifikacije od one na temelju roda i na temelju obitelji. U 13. smo stoljeću primijetili još neko starosjedilačko plemstvo kojemu kasnije gubimo trag. Smatramo da bi za te potrebe bilo korisno još dublje zaviriti u neke strane zbirke izvora, prije svih u one koje se tiču Štajerske i Salzburške nadbiskupije, a zatim i detaljnije pregledati sve mađarske zbirke. Izvora u svakom slučaju ne nedostaje.

Krajem 13. stoljeća imamo situaciju građanskog rata, u kojem tim prostorom dominiraju Gisingovci, a Međimurje u jednom trenutku potpada pod vlast štajerskog kapetana. Što se točno u tim trenucima zbivalo i dalje ostaje nepoznanica, ali uspjeli smo rekonstruirati sudbinu Buzadove grane roda Haholda, koja polako gubi ekonomsku i političku moć, loše se snalazi u nestabilnoj situaciji i unatoč kasnijim pokušajima povratka posjeda, trajno gubi Međimurje, kao i istaknute pozicije u Kraljevstvu. Pokušali su posjede povratiti i Banići Lendavski, što je zapravo i dokaz da su i dva stoljeća nakon emancipacije obitelji potpuno svjesni roda iz kojeg potječu, iako se više po njemu ne zovu. Haholdi u kriznim vremenima prestaju djelovati kao rod i čak dijele međusobno posjede. Uspješnijom se pokazala lendavska grana, koja je jedina u budućnosti obnašala istaknute dužnosti. Međimurje je u tom razdoblju opustošeno do te mjere da izvjesni Donko traži u ime razmjene od kralja Karla Roberta drugo vlastelinstvo.

Stanje se u Međimurju popravlja s Lackovićima, magnatskom obitelji koja drži posjede po čitavom Kraljevstvu, ima izuzetnu financijsku moć i nije joj problem predstavljalo nekoliko eventualnih neprofitnih godina po preuzimanju posjeda. Osim toga, oni izgrađuju i pavlinski samostan u Šenkovcu, što postaje vjerski centar svih međimurskih gospodara srednjeg vijeka. Stjepan je II. Lacković i prvi istaknuti velikaš koji je svoj identitet u ispravama gradio na svom matičnom posjedu

Čakovcu. Lackovići su bili jedna od najjačih obitelji svojeg vremena, a ambicije su im toliko narasle da su se odlučili višestruko kockati s vjernošću kruni, a sve su granice pređene onog trena kada odluče šurovati s novim neprijateljom kršćanske Europe, koji joj je baš kod Nikopolja nanio težak poraz. Zbog svih krivih koraka oni gube glavu, a nakon toga i posjede. Tu u čitavoj priči dolazimo do još jedne pogreške historiografije koja se bavila Međimurjem. Naime, posjedi Stjepana Čakovečkog nisu pripali Kaniškima, već Sečenjijima, obitelji koja potječe od staroga hrvatskog roda Kačića i koja se početkom 13. stoljeća seli na sjever. Oni su bili izrazito bliski s kraljem Sigismundom Luksemburškim, čak su i članovi njegovog elitnog reda. Međutim, ne drže Međimurje dugo. Ono vrlo brzo pripada Celjskima koji tu postavljaju svoje kapetane. Jedan od njih, Fridrik Lamberg, drži taj posjed i po smrti Ulrika Celjskog. Njegov nam je slučaj vrlo zanimljiv, jer kao plemić iz Kranjske dugo biva u službi Matije Korvina. Bilo bi izrazito zanimljivo provjeriti kako se točno njegova dobrostojeća, ali prilično slabo istražena obitelj ponašala u vrijeme sukoba Matije Korvina i Fridrika III. Habsburškog.

Na kraju dolazimo do Ernušta, najdojmljivije obitelji u čitavoj priči. Kako smo i napisali u poglavlju o njima, takva priča o usponu upravo je nevjerojatna za razdoblje srednjeg vijeka i odličan je primjer promjena koje se među plemstvom događaju u 15. stoljeću, kao i primjer odnosa Matije Korvina prema plemstvu Ugarske. Od prognanih Židova, Ernušti se uzdižu u jednu od najutjecajnijih magnatskih obitelji čitavog Kraljevstva. Ipak, i njihov uspon tek čeka detaljnu istragu. Ovime završavamo pregled srednjovjekovnog plemstva Međimurja i ostaje nam još da istaknemo potrebu za novim i detaljnijim istraživanjima.

Ako uzmemo u obzir snagu navedenih plemenitih rodova, magnatskih obitelji i područje njihova utjecaja, nije teško pretpostaviti da je ovaj rad iskoristio tek mali dio izvora o svakoj od navedenih obitelji, a kako se digitalizacija izvora odrađuje i dobrim dijelom je obavljena, jedino što je potrebno za daljnja istraživanja jest vrijeme. Isto tako, krajem 15. stoljeća u izvorima vezanim uz Međimurje počinje se javljati sve više nižeg plemstva, koje je u potpunosti neistraženo, a isti se trend nastavlja i u 16. stoljeću. Uz to, 16. nam stoljeće donosi, za prostor Međimurja, neistražene izvještaje papinskih vizitacija, pa je lako zaključiti da bi nam takvi izvori mogli donijeti i prvu sliku svakodnevice, ne samo plemstva, već i najnižih slojeva stanovništva na tlu Međimurja.

IZVORI

1. Josip BEDEKOVIĆ, *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum*, Neostadii, 1852.
2. Georgius FEJÉR, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, Sv. 4, Vol. 2., Budimpešta 1829.
3. Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb, 1861.
4. Imre NAGY – Dezső VÉGHÉLY – Gyula NAGY, *Zala vármegye története. Oklevéltár. Első kötet 1024-1363.*, Budimpešta, 1886.
5. László MAYER – András MOLNÁR, (ur.), *Viri za zgodovino Prekmurja. Források a Muravidék történetéhez. Zbirka dokumentov. sv.1.*, Szombathely – Zalaegerszeg, 2008.
6. Juraj RATKAY, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, 2001.
7. Tadija SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 2-18, Zagreb, 1904.-1990.
8. Janos THUROCZY, *Chronicle of the Hungarians*, prir. Pal Engel, Bloomington, 1991.
9. Ivan TKALČIĆ, *Monumenta historica episcopatus Zagrebiensis*, sv. 1, Zagreb, 1874.
10. Gusztáv WENZEL, *Árpádkori új okmánytár*, sv. I-XII, Budimpešta, 1860.
11. Gusztáv WENZEL, *Magyar diplomacziái emlékek az Anjou-korból*, sv. I-III, Budimpešta, 1874.

LITERATURA

1. Stanko ANDRIĆ, "Hahold (Hahót; Haholdus, Haholthus, Hoholdus)", *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 5, Zagreb, 2002., str. 393-394.
2. Ivan BOJNIČIĆ-KNINSKI, "Grb bana Sigismunda Ernušta Čakovačkoga", *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, god. 13, br. 3, Zagreb, 1931., str. 66-68.
3. Janez BALAŽIĆ, "Poslikava v kapeli sv. Helene u Šenkovcu", *Zbornik za umetnostno zgodovino*, let. 40, št. 40, Ljubljana, 2004., str. 18-60.
4. Zdenko BALOG, *Graditeljska baština Hermana Celjskog i njezini odrazi u 15. stoljeću u zapadnoj Slavoniji*, doktorski rad, Zagreb, 2012.
5. Dušanka BOJANIĆ, "Dve godine istorije Bosanskog krajišta (1479. i 1480.) – prema Ibn Kemal", *Prilozi za orijentalnu filologiju 14-15*, str. 33-50.

6. Josip BUTURAC, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1351. godine*, Zagreb, 1984.
7. Juraj ČUK, „Pripadnost nekih ugarskih županija hrvatskome kraljevstvu u XII. i XIII. vijeku“, *Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, god. XVI, Zagreb, 1914., str. 155-195.
8. Ivan DAMIŠ, *Iz prošlosti župe Čakovec*, Zagreb, 1994.
9. Lelja DOBRONIĆ, *Templari i ivanovci u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.
10. Lelja DOBRONIĆ, „Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrvatskoj“, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 1984., str. 24-26.
11. Pal ENGEL, *Magyarország világi archontológiája, 1301-1457*, Budimpešta, 1996.
12. Pal ENGEL, *The Realm of St Stephen*, London – New York, 2001.
13. Dragutin FELETAR, *Iz povijesti Međimurja, Čakovec*, 1968.
14. Dragutin FELETAR (ur.), *750 godina Grada Preloga*, Samobor, 2014.
15. Branko FUČIĆ, „Mihovil“, *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 2000., str. 433.
16. Marijan GRGIĆ, „Martin“, *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 2000., str. 428.
17. Marijan GRGIĆ, „Juraj“, *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 2000., str. 340.
18. Borislav GRGIN, *Počeci raspapa. Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb, 2002.
19. Edgar GUEST, „Johannes Ernuszt – A Remarkable Career“, *The Shekel*, vol. 33, no. 4, New York, 2000., str. 42-44.
20. Jenő HALLER, *Povijest Legrada*, Legrad, 2016.
21. Péter HANÁK, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 1995.
22. József HOLUB, *Zala megye története a középkorban*, Pečuh, 1929.
23. Rudolf HORVAT, *Poviest Međimurja, Čakovec*, 1993.
24. Zsolt HUNYADI, *Hospitallers in the Medieval kingdom of Hungary c1150-1387*, CEU, Budimpešta, 2004.
25. Marko JERKOVIĆ, „Imenovanje papinog kapelana Timoteja zagrebačkim biskupom 1263. godine: studija odnosima srednjovjekovnih središta moći“, *Criatica Christiana periodica*, vol. 39, no. 76, Zagreb, 2015., str. 27-48.
26. Ivan JURKOVIĆ: „Turska opasnost i hrvatski velikaši – knez Bernardin Frankapan i njegovo doba“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 17, Zagreb, 1999., str. 61-83.

27. Ivan JURKOVIĆ: „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića *de Werhreka de Mala Mlaka* (Dio prvi – Stjepan Berislavić Vrhrički i Malomlački)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 20, Zagreb, 2002., str. 125-164.
28. Ivan JURKOVIĆ: „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića *de Werhreka de Mala Mlaka* (Dio drugi – Nasljednici Stjepana Berislavića tijekom 16. st.)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 21, Zagreb 2003., str. 119-180.
29. Ivan JURKOVIĆ: „Socijalni status i prisilni raseljenici podrijetlom iz hrvatskih plemićkih obitelji u zemljama njihovih doseoba za trajanja osmanske ugroze“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 23, Zagreb, 2005., str. 63-85.
30. Ivan JURKOVIĆ: „Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet“, *Povijesni prilozi*, god. 25, br. 31, Zagreb, 2006., str. 39-69.
31. Ivan JURKOVIĆ: „Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet“, *Povijesni prilozi*, god. 25, br. 31, Zagreb, 2006., str. 39-69.
32. Ivan JURKOVIĆ: „Ugrinovići od Roga – Raseljena obitelj plemenitog roda Šubića Bribirskih za trajanja osmanske ugroze“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 26, 2008., str. 71-85.
33. Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006.
34. Damir KARBIĆ, „Hrvatski plemićki rod i običajno pravo“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 1999., str. 73-117.
35. Damir KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti(1322.)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanost i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 2005., str. 1-26.
36. Marija KARBIĆ, „Gisingovci – hrvatsko-ugarsko plemstvo njemačkog podrijetla“, *V DG Jahrbuch 1999*, Osijek, 1999, str. 21-27.
37. Marija KARBIĆ, „Miles corradatus intrat. Vijesti o dolasku njemačkih vitezova na područje ugarsko-hrvatskog kraljevstva u djelu Simona de Keza“, *V DG Jahrbuch 2005*, Osijek, 2005., str. 67-75.
38. Marija KARBIĆ, „Lackovići(Lackfi) iz plemićkog roda Herman“, *V DG Jahrbuch*, vol. 16, Osijek, 2009., str. 13-31.
39. Marija KARBIĆ, „Dioba posjeda i plemićki rod: primjeri iz Slavonije“, *Scrinia Slavonica*, sv. 10, Slavonski Brod, 2010., str. 70-86.
40. Marija KARBIĆ, „Banići Lendavski od plemićkog roda Hahot i njihova uloga u hrvatskoj povijesti“, *DG Jahrbuch*, vol.18, Osijek, 2011., str. 11-29.

41. Janos KARACSONYI, *A magyar nemzetsegek a XIV. század kezepéig*, Budimpešta, 1900., str. 617-634.
42. Hrvoje KEKEZ, "Između dva kralja: plemićki rod Babonića u vrijeme promjene na ugarsko-hrvatskom prijestolju, od 1290. do 1309. godine", *Povijesni prilozi*, vol. 35, no. 35, Zagreb, 2008., str 61-87.
43. Darja KEREC, *Szecsiji, Gornja Lendava in Sobota od 13. stoletja do bitke pri Mohaču*, neobjavljena doktorska disertacija, Ljubljana, 2005.
44. Nada KLAJIĆ, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb, 1976.
45. Nada KLAJIĆ, *Povijest Zagreba*, Zagreb, 1982
46. Nada KLAJIĆ, *Zadnji knezi Celjski v deželah sv. krone*, Celje, 1982.
47. Nada KLAJIĆ, *Koprivnica u srednjem vijeku*, Koprivnica, 1987.
48. Vjekoslav KLAJIĆ, „Hrvatski hercez i bani za Karla Roberta i Ljudevita I. (1301-1382)“, *Rad JAZU*, knj. 53, Zagreb, 1900., str. 126-218.
49. Vjekoslav KLAJIĆ, „Topografske sitnice“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, vol. 9, no. 1, Zagreb, 1907., str. 185-193.
50. Vjekoslav KLAJIĆ, *Povijest Hrvata*, sv 1-5, Zagreb, 1972.
51. László KONTLER, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 2007.
52. Milko KOS, „K postanku ogrske meje med Dravo in Rabo“, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, sv. 2-4, Maribor, 1933., str. 144-152.
53. Franc KRONES, *Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli*, Dio prvi: *Die Freien von Saneck und der erste Graf von Cilli*, Dio drugi: *Die Cillier Chronik*, Graz, 1883.
54. Marijana KORUNEK, „Pavlinški samostan u Šenkovcu i grofovi Zrinski“, *Croatia Christiana periodica*, vol. 38, no. 73, Zagreb, 2014., str. 51-70.
55. Jernej KOTAR, *Deželnoknežja oblast in uprava na Kranjskem v času Friderika III. Habsburškega*, neobjavljena doktorska disertacija, Ljubljana 2016.
56. Fran KOVAČIČ, „Gradivo za prekmursku zgodovino“, *Časopis za zgodovino in narodopisje letnik 1926, 1.sv*, Maribor, 1926., str. 1-20.
57. Fran KUZMIĆ, „Cerkvena uprava Zagrebske škofije v Prekmurju in njen vpliv na Prekmurje“, *Podravina:časopis za multidsisciplinarna istraživanja*, vol. 3, br. 5, Koprivnica, 2004., str. 89-97.
58. Robert KURELIĆ, „Pregled povijesti grofova Celjskih“, *Historijski zbornik*, vol. 59, Zagreb, 2006., str. 201-216.

59. Maurizio LEVAK, „Podrijetlo i uloga kmeta u vinodolskom društvu XIII. stoljeća“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 19, Zagreb, 2001., str. 35-81.
60. Oto LUTHAR, (ed.), *The Land Between. A History of Slovenia*, Frankfurt, 2013.
61. Ivan MAJNARIĆ, „Prilog diskusiji o genealoškoj svezi omiških i ugarskih Kačića“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 26, Zagreb, 2008., str. 49-58.
62. Ivan MAJNARIĆ, „Kanosrednjovjekovna obiteljska struktura hrvatskoga plemstva“, *Povijesni prilozi*, vol. 48, no. 48, Zagreb, 2015., str. 7-30.
63. Antun NEKIĆ, „Problemi ‘linearnosti’ i ‘normativnosti’ u istraživanjima srednjovjekovnih plemićkih srodničkih zajednica“, *Zbornik radova s prve medievističke radionice u Rijeci*, ur. Kosana Jovanović – Suzana Miljan, Rijeka, 2014., str 73-101.
64. Dražen NEMET, „Koprivnica i Ernušti“, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, vol. 8, br. 13, Koprivnica, 2008., str. 76-83.
65. Anton NOVAČAN, *Celjska kronika*, Ljubljana, 1925.
66. Hrvoje PETRIĆ, „Preloško područje u razvijenom i kasnom srednjem vijeku“, u: Dragutin Feletar (ur.), *750 godina grada Preloga*, Samobor, 2014., str. 119-130.
67. Martyn RADY, „Erik Fügedi and the Elefanthy Kindred“, *Slavonic and East European Review*, vol. 77, London, 1999., str 295-308.
68. Martyn RADY, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, London, 2000.
69. Tomislav RAUKAR, „Grofovi Celjski i hrvatsko kasno srednjovjekovlje“, *Historijski zbornik*, 36, Zagreb, 1983., str. 113-140.
70. Anton RAVNIKAR , *V primežu medplemiških prerivanj*, Digitalna knjižnica, Ljubljana, 2010.
71. Ivan SRŠA, „Međimursko srednjovjekovlje“, *Kaj*, 2/3, Zagreb, 1994., str. 63-73.
72. Ivan SRŠA, „O međimurskim srednjovjekovnim župama i njihovim crkvama“, *Kaj*, 4/5, Zagreb, 1994., str. 127-155.
73. Ivan SRŠA, „Crkva sv. Vida u Donjem Vidovcu. Studija o župnoj crkvi sv. Vida u mjestu Donji Vidovec, s posebnim osvrtom na njihovo srednjovjekovlje“, *Kaj*, 6, Zagreb, 1994., str. 65-89.
74. Ivan SRŠA, „Čakovečki Stari grad za Ernušta“, *Kaj*, 4/5, Zagreb, 2008., str. 103-129.
75. France STELE, „Umetniško Prekmurje“, *Dom in svet*, let. 39, št. 7, Ljubljana, 1926., str. 244-247.

76. Gabor SZEBERÉNYI, "Plemići, predijalci i *iobagiones castri* Rovišća u 13. i 14. stoljeću", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 30, Zagreb, 2012., str. 31-55.
77. Ferdo ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata. Pregled povijest hrvatskog naroda 600.-1526. Provi dio*, Split, 2004.
78. Ferdo ŠIŠIĆ, "Iz arkiva grofova Pongráczza", *Starine JAZU*, knj. 36, Zagreb, 1918., str. 31-50.
79. Ferdo ŠIŠIĆ, "Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473.-1496.)" *Starine JAZU*, knj. 38, Zagreb, 1937., str. 157-336.
80. Ivan ŠKAFAR, "Dolnjelendavska rodbina Hoholt (Banfi, Banič) in rast njene posesti do leta 1381", *Časopis za zgodovino in narodopisje*, let. 1971., sv. 1, Maribor, 1971., str. 40-70.
81. Ivan ŠKAFAR, "Opustošene vasi v donjem Prekmurju leta 1481.", *Časopis za zgodovino in narodopisje*, Nova vrsta 7, sv. 2, Maribor, 1971., str. 53-166.
82. Ivan ŠKAFAR, "Posest dolnjelendavskih Banfijev leta 1389.", *Časopis za zgodovino in narodopisje*, let. 1972., sv. 1, Maribor, 1972., str. 35-65.
83. Ivan ŠKAFAR, "Dnevnik dolnjelendavskih Banffyjev", *Časopis za zgodovinu in narodopisje*, let. 1980., sv. 1, Maribor, 1980., str. 71-90.
84. Peter ŠTIH, "Salzburg, Ptuj in nastanek štajersko-madžarske meje v današnji Sloveniji", *Zgodovinski časopis* 50, Ljubljana, 1996., str. 535-544.
85. Peter ŠTIH, *The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History*, vol. 2, Leiden – Boston, 2010.
86. Ivan TKALČIĆ, "Prieporod biskupije zagrebačke u XIII. vieku", *Rad JAZU*, knj. 41, Zagreb, 1877., str. 122-155.
87. Željko TOMIČIĆ, "Ranosrednjovjekovno groblje u Sv. Jurju u Trnju u Međimurju – prinos datiranju nalazišta", *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, vol. 15/16, no. 1, Zagreb, 1999., str. 41-60.
88. Mór WERTNER, "A Buzád-Hahót nemzetség", *Turul* 16, Budimpešta, 1898., str. 19-33, 59-65.
89. Ivan ZELKO, *Zgodovina Prekmurja, Izbrane razprave in članki*, Murska Sobota, 1996.
90. Ivan ZELKO, "Doneski k prekmurski zgodovini (Viteški redovi)", *Časopis za zgodovino in narodopisje*, let. 31, št. 2, Maribor, 1936., str. 68-77.
91. Erich – Schüssel ZÖLLNER, Therese, *Povijest Austrije*, Zagreb, 1997.
92. Karoly ZRINYI, *Monografija grada Čakovca, Čakovec*, 2005.

Mrežne stranice:

1. Genealogija ugarskih rodova: <http://genealogy.euweb.cz/hung/hungary.html>, 4. 9. 2016.
2. Kovačić Slavko, „Ivan de Buzad“, *Hrvatski biografski leksikon*, 1989., mrežno izdanje dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3277>, 28. 9. 2016

SAŽETAK

SREDNJOVJEKOVNO PLEMSTVO MEĐIMURJA

Bilo da je riječ o površnim poznavateljima povijesti ili profesionalnim povjesničarima, kod spomena plemstva u Međimurju prva pomisao biti će grofovi Zrinski, veliki junaci hrvatske i mađarske povijesti, koji su sredinom 16. stoljeća pretvorili Čakovec u svoj matični posjed. Međutim, taj je prostor nakon stabilizacije granice sa Štajerskom bio dom najuglednijim i najbogatijim plemićkim rodovima i obiteljima Ugarskog kraljevstva. Kroz ovaj ćemo rad kronološki popratiti njihove sudbine na prostoru današnjeg Međimurja, ali i šire. Prvi od takvih je rod Haholda, koji je i najzaslužniji za stabilnost na tom području. U njihovo vrijeme u ispravama pronalazimo i starosjedilačko plemstvo Međimurja, kraljeve graničare ili gradokmete, koji s novopridošlim rodovima ubrzo ulaze u sukob, a nakon toga, po svemu sudeći, i u njihovu službu. Uvidjet ćemo da je upravo član tog roda ostavio ime središtu županije. Jednu ćemo granu tog roda na promatranom prostoru pratiti sve do kraja srednjeg vijeka. U zadnjoj četvrtini 13. stoljeća, granični je prostor doživio novu destabilizaciju i pustošenja, a samo Međimurje na određeno razdoblje palo u ruke štajerskog kapetana. Nakon što je 1328. vraćeno ugarskom kralju, vlastelinstvo je očito bilo u lošem stanju i tek 1350. godine nalazi novog stalnog vlasnika u obitelji Lacković. U hrvatskoj su povijesti Lackovići najpoznatiji po sukobu sa Sigismundom Luksemburškim, koji je završen u Križevcima, poznatim *Krvavim saborom* na kojem Stjepan Čakovečki biva ubijen. Nakon Lackovića, posjed uživa obitelj Sečenji, koja potječe od hrvatskog plemenitog roda Kačića. Sečenjiji se nisu dugo zadržali i najvećim djelom 15. stoljeća posjedom gospodare znameniti Celjski, a kasnije umjesto njih njihov kapetan Fridrik Lamberg. Završit ćemo s Ernuštima, skorojevićima kralja Matije Korvina, i time zaključiti zanimljivu povijest srednjeg vijeka prostora Međimurja.

Ključne riječi: plemstvo; Međimurje; srednji vijek; Zalska županija; Ugarsko Kraljevstvo; granično područje; Čakovec.

SUMMARY

MEDIEVAL NOBILITY IN THE REGION OF MEĐIMURJE

The first association, when talking about noble families in Međimurje, no matter if you are historian or just history enthusiast are Counts Zrinski. Zrinski were great heroes of Croatian and Hungarian history and they made Čakovec their primary possession. But it should be said that after the stabilization of border with Štajerska, Međimurje was home to many prominent and wealthy noble families from Hungarian kingdom. Throughout this Thesis we will analyze faiths of these above written noble families that had their assets in Međimurje. First such noble family was kindred of Haholds. They are responsible for stability in Međimurje. In their time, documents mention indigenous nobility of Međimurje, royal border guards or "iobagioni castrī", who entered into conflict with newcomers and after that, apparently, in their service. We will see that one of the members of this family is responsible for giving name to center of this county. In the last quarter of 13th century, border area was again destabilized and desolated. In that time, Međimurje fell into hands of captain of Štajerska. After the year of 1328 it is returned to king of Hungaria and seigniory was apparently in bad shape. New owners of Međimurje were family Lacković. They claimed their right to Međimurje in the year of 1350. In Croatian history, family Lacković was best known because of their conflict with king Sigismund which ended with famous Bloody Parliament in Križevci when Stephen of Čakovec was killed. After the family of Lacković new owner were family Sečenji which are derived from Croatian noble family Kačići. They did not stay long on this area. For the most part of 15th century owner of Međimurje are family Celjski and after them, their captain Fridrik Lamberg. Last analyzed noble family are Ernušti and with them we finish this analysis of rather interesting medieval history in Međimurje.

Key Words: nobility; Međimurje; Medieval Period; County of Zala; Kingdom of Hungary; frontier; border area; Čakovec.